

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2018

Sabina Vargová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Návrat do vlasti v paměti československých legionářů

Bakalářská práce

Autor:	Sabina Vargová
Studijní program: B 7105	Historické vědy
Studijní obor:	Archivnictví – historie
Forma studia:	prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Hradec Králové 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Sabina Vargová

Studium: F15BP0186

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Návrat do vlasti v paměti československých legionářů**

Název bakalářské práce Coming Home from the War in the Czechoslovak Legionnaires'
AJ: Memory

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat způsoby, jimiž českoslovenští legionáři vnímali a interpretovali návrat do ČSR po skončení první světové války. Zaměří se přitom na rozdíly v optice jednotlivých specifických skupin legionářů (komparace návratu italských, francouzských a nakonec ruských legií), na začleňování legionářů do společnosti, i na to, jak se dívali na stav československé společnosti v první polovině 20. let. Dále se bude věnovat působení Československé obce legionářské a její funkci při tomto procesu. Výzkum se bude opírat o publikované prameny memoárové povahy, neboť jeho hlavním cílem je mikrosonda do způsobů, jimiž legionáři svoji paměť veřejně prezentovali.

KUDELA, Josef: Legionáři dnes. Brno 1929. MEDEK, Rudolf: Legionářství ve vlasti. Praha 1924. NOVÁK, Jiří: Předával jsem carský poklad, deník legionáře Františka Nováka, Dvůr Králové nad Labem 2012. PICHLÍK, Karel: Českoslovenští legionáři (1914-1920). Praha 1996. PREINIGER, Ladislav: Přísaha: Deníky francouzského legionáře. Praha 2001. SIOSTRZONEK, Jiří: Návrat domů, aneb, Cesta legionáře Václava Balcara kolem světa, Praha 2013. STEGMANN, Natali: Kriegsdeutungen - Staatsgründungen - Sozialpolitik. Mnichov 2010. ŠEDIVÝ, Ivan: Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR, Historie a vojenství Praha: Historický ústav Armády České republiky, 51, 2002.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Strobach, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.1.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. dubna 2018

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu, Mgr. Jiřímu Hutečkovi, Ph.D., za cenné rady a věcné připomínky při vypracování mé bakalářské práce a za jeho čas, který mi při psaní věnoval. Dále bych také ráda poděkovala své rodině za podporu.

Anotace

VARGOVÁ, Sabina, *Návrat do vlasti v paměti československých legionářů*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 48s., Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá vzpomínkami legionářů na návrat do vlasti po první světové válce a také tím, jak prožívali vznik Československé republiky. Dále se práce věnuje začleňování legionářů zpět do společnosti, a to konkrétně při procesu unifikace armády, jejich ukotvení v rámci sociální legislativy. Následně i sleduje utváření a činnost Československé obce legionářské.

Klíčová slova

Československo, vzpomínky legionářů, armáda, legie

Annotation

VARGOVÁ, Sabina, *Coming home from the War in the Czechoslovak Legionnaires' Memory*, Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2018, 48 pp., Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's thesis deals with Czechoslovak legionnaires reflecting in their memories the return to homeland after World War I and their perception of newly-formed Czechoslovak Republic. The thesis also describes the process of integration of legionnaires after their return, emphasizing social legislative and the process of army unification. Afterwards, it describes the process of formation and activities of Czech Legionnaires Association.

Key words

Czechoslovakia, memories of legionnaires, army, legionnaires

Obsah

Úvod	8
1. Územní spory Československa	10
1.1 Boj o Slovensko	12
1.2 Boj o Těšínsko	15
2. Návrat legionářů do vlasti	19
2.1 Cesta legionářů z Ruska	19
2.2 Příjezd do Československa	22
3. Začlenění do civilního života	29
3.1 Unifikace československé armády	29
3.2 Sociální zabezpečení	34
3.3 Československá obec legionářská	38
Závěr	44
Prameny a literatura	46
Seznam příloh	I
A. Legionářská legitimace	II

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem se rozhodla zpracovat návrat do vlasti v paměti československých legionářů do konce dvacátých let, jelikož poté již nastává Velká hospodářská krize, kterou bylo myšlení lidí velmi ovlivněno. V druhé polovině dvacátých let zažívalo Československo hospodářský vzestup, avšak po krizi nastalo období velké nezaměstnanosti, což mělo zásadní vliv na vývoj společnosti, která byla s průběhem celé situace velice nespokojená. O této problematice se zmiňuje Zdeněk Kárník ve svém díle *České země v éře První republiky (1918 – 1938) díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1920 -1935)*.

Legionářskou tematikou jsem se již zabývala na střední škole a z toho důvodu jsem chtěla toto téma dále zpracovávat. Myslím si, že je i vhodná doba, neboť právě letos si budeme připomínat sté výročí republiky a legionáři patřili k těm, kteří pomáhali při vzniku Československa. Během těchto sta let se na legionáře nahlíželo velmi odlišně. V první republice na ně existovalo mnoho pohledů: od hrdinů republiky, přes prominentní skupinu obyvatel až k sympatizantům bolševismu.

Za druhé světové války se mnohdy účastnili odboje a často kvůli tomu končili ve vězení. Po únorovém převratu z roku 1948 nepatřili většinou k oblíbené skupině obyvatel, jelikož během Sibiřské anabáze bojovali proti bolševikům. Samozřejmě existovaly i výjimky mezi legionáři, kteří se při pobytu v sovětském Rusku sžili s bolševickou ideologií. I tak se dá říci, že dnes již uplynula dost dlouhá doba, abychom mohli na legionářské téma nahlížet s větším odstupem a snahou o maximální míru objektivitu. Cílem této práce bude zachytit autentické vzpomínky legionářů na vznik Československé republiky a následně jejich prožitky při a po příjezdu do vlasti. Dále bych se chtěla věnovat začleňování legionářů zpět do společnosti a také procesu unifikace armády. Též bych chtěla zmapovat vznik a činnost Československé obce legionářské, což byla nejznámější legionářská organizace.

Při psaní své bakalářské práce jsem postupovala následujícím způsobem. Nejprve jsem vyhledávala legionářské deníky a to převážně v databázi Knihovny města Hradce Králové a v databázi Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové. Dále se mi podařilo získat i pár deníků z pozůstalosti svých příbuzných a známých a následně jsem provedla kritiku dostupných pramenů. Je nutné podotknout, že většina deníků, které jsem našla, se nezabývala poválečnými událostmi Československa, ale končila převážně

příjezdem do Evropy. Avšak podařilo se dohledat několik deníků, které se touto tematikou zabývaly. Většina z nich pochází od ruských legionářů, ale povedlo se mi najít i deníky francouzského a italského legionáře, kteří popisují své zážitky z bojů na Slovensku a Těšínsku. Úroveň deníků je velice odlišná: od strohých zápisů přes každodenní starosti až k filozofickým zamyšlením.

Po vyhledávání deníků jsem navštívila Podještědské muzeum v Českém Dubu, kde jsem získala cenné materiály o činnosti tamější Československé obce legionářské. Dále jsem prostudovala i literaturu k danému tématu, například *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)* od Bohumila Klípy, Karla Pichlíka a Jitky Zabloudilové, ve kterých je podrobně zpracováno téma samotných legií. Z důvodu uvedení sledovaných událostí do širšího kontextu jsem pak využila i jiná díla například: *Dějiny Slovenska* od Dušana Kováče, *Kyselá těšínská jablíčka* od Jiřího Bílka, *Vítejte v První republice* od Antonína Klimka. Legionářské legislativě, která začala vznikat na počátku dvacátých let, se věnuje profesor Ivan Šedivý, který ve svém článku *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR* shrnuje legionářské zákony a jejich sociální otázku. Zajímavým doplňkovým pramenem se staly i dobové legionářské noviny například *Československý legionář* nebo *Moravský legionář*, ve kterých jsou aktuální témata zpracovávána z pohledu samotných legionářů.

Bakalářská práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se zabývá územními spory Československa v prvních letech existence a to především boji na Slovensku a na Těšínsku, do kterých mnohdy zasahovali i francouzští a italští legionáři. Druhá kapitola se věnuje návratu legionářů do vlasti, jde především o legionáře z Ruska, kteří se domů vraceli mezi lety 1919 – 1920. Půjde hlavně o jejich zachycení této události. Poslední kapitola se zaměřuje na začleňování legionářů zpět do společnosti v oblastech unifikace armády a sociálního zabezpečení. Též je zde jedna podkapitola, která rozebere vznik a činnost Československé obce legionářské.

1. Územní spory Československa

V listopadu 1918 došlo v Evropě k vytouženému okamžiku, který si lidé přáli déle než čtyři roky. Nastal konec první světové války. Vojáci, kteří bojovali za vznik Československa v zahraničí, se chtěli co nejrychleji vrátit domů, do nového vlastního státu.¹ Josef Dudek byl italský legionář, který si například ve svém deníku poznamenal vznik Československé republiky takto:

„Rakouska již není! Zvítězili jsme, jsme svobodní! V Praze již 28. října se Národní výbor ujal vlády nad zeměmi českými. Naše postavení se rázem změnilo, otevírají se nové vyhlídky. Ne již na boj se zbraní v ruce, neboť je konec strašné válce, ale na návrat do svobodné vlasti, na práci doma pro blaho všech. Na blaho a štěstí naše!“² Ruský legionář, Josef Kliment reagoval těmito slovy: *„Napsal jsem tyto řádky pro vzpomínku na ta prožitá válečná léta, na náš boj, který nebyl marný a přinesl našim národům plnou svobodu po dlouhých třech letech nesvobody, útisku i pronásledování. Rád bych, aby při čtení tohoto deníku si moji potomci vždy uvědomovali, jak draze byla tato naše svoboda vykoupena a že jsou dědici a následovníci tohoto díla, které jsme započali my, aby vždy hrdě a odhodlaně nesli náš československý prapor svobody a demokracie!“³* Pro ruské legionáře byla situace o to složitější, že v době vyhlášení Československa se nacházeli daleko od vlasti. Josef Dýma si napsal: *„Doma se tvoří náš stát, vtěluje se ve skutečnost ideál, za nějž tisíce našich chrabrých bratrů vykrvácelo a ještě krvácí. A v této historické chvíli, my hlavní svobodná síla ozbrojené moci národa, jsme daleko od vlasti. Jsme vojáci československé republiky a známe svou povinnost.“⁴*

Důsledkem byly velké problémy, mužstva již odmítala poslouchat své nadřízené a snažila se všemi možnými prostředky dostat co nejrychleji domů. Pro nový stát bylo velice těžké dát přepravě vojáků určitý řád. Návrat vojáků, kteří bojovali za Rakousko-Uhersko, se většinou obešel bez větších potíží. Komplikovanější však již byl návrat vojáků, kteří za první světové války bojovali na straně vítězných států. Konec války je zastihl v různých částech Evropy, některé dokonce i na daleké Sibiři. Ještě složitější situace byla v Rusku, kde probíhala občanská válka a tím byl přesun československých

¹ KLÍPA, Bohumír; PICHLÍK, Karel; ZABLOUDILOVÁ, Jitka: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 212 – 213.

² DUDEK, Josef: *Z deníku italského legionáře*, s. 207

³ KLIMENT, Josef: *Zápisky legionářovy: Ze života a bojů na Rusi ve světové válce v letech 1914 – 1919*, Vimperk 2005, s. 156.

⁴ DÝMA, Josef: *Anabáse, úvahy a besídky uveřejněné v Rusku 1918 – 1919*, Praha 1922, s. 93.

legionářů znemožněn. Nejrychleji se do Československa přesunuli italští legionáři, jelikož byli nejbližší k domovu a Itálie měla i největší zájem o přesun legionářů zpět do jejich vlasti.⁵

K vybudování a upevnění pozic Československa byla nutná nová a spolehlivá armáda, o kterou by se mohl stát opřít. Proto měli českoslovenští představitelé zájem o přesun československých legionářů do vlasti, co možná nejrychleji. Nejproblematičtější bylo ustanovení moci státu v oblastech, kde žily národnostní menšiny Němců, Maďarů a Poláků. K těmto střetům přibývaly i sociální problémy způsobené předešlou válkou. Byl nedostatek potravin a v podstatě veškerého zboží běžné spotřeby. Tím se samozřejmě zvyšovala i nespokojenost obyvatel, kteří od nového státu očekávali především zlepšení životních podmínek. Ihned po vzniku republiky vyhlásili Němci v pohraničí nezávislé provincie, což byl protest třech milionů obyvatel proti vzniku samostatného Československa. Podobný problém vyvstal i na území Těšínska, na které si dělalo nárok pro změnu Polsko. Pro Československou republiku však bylo především Těšínsko hospodářsky velice významné a vedlo tudy taky přímé železniční spojení se Slovenskem, a proto o něj nechtěla za žádnou cenu přijít. Další územní starost brzy nastala na Slovensku, které odjakživa spadalo pod správu Uher. Většinu úřadů a strategických státních budov zde spravovali Maďaři, a ti uznávali jako jedinou autoritu Budapešť. V té době se nacházely na Slovensku i maďarské vojenské jednotky, což situaci ještě více komplikovalo. A všechny tyto územní celky muselo Československo během prvních měsíců své existence ubránit proti Polsku a následně i proti Maďarsku. Československo mělo však nedostatek samotných vojáků, jelikož většina z nich pobývala v tu dobu ještě u zahraničních jednotek a dohodové státy neměly velký zájem, aby se zapojovaly do přesunu legií do Československa. Vojáci z bývalé rakousko-uherské armády se většinou nechtěli hlásit příslušným orgánům a toužili hlavně po tom, aby se mohli vrátit domů ke svým rodinám. Ale většinou museli též znovu narukovat a bojovat za svrchovanost Československa. I přes tyto nesnáze se podařilo nakonec zorganizovat armádu, která byla brzy potřeba.⁶

Ve Vídni se totiž konala 29. října 1918 schůzka německých politiků z Čech, kde bylo rozhodnuto, že vznikne německá provincie Deutschböhmen. Druhý den byly

⁵ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 212 – 213.

⁶ *Tamtéž*, s. 213 – 214.

vytvořeny další tři provincie s názvy Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren. Tyto pohraniční oblasti se chtěly odtrhnout a připojit se k Německu či Rakousku. Tím byl dovršen německý převrat v Československu. Československý stát by však bez těchto oblastí nebyl vůbec životaschopný. Němci chtěli využít doslovný výklad práva národa na sebeurčení a osamostatnit se. Československá vláda neměla dostatečné vojsko, aby mohla konflikt v pohraničí řešit. Musely být tedy vytvořeny dobrovolnické jednotky pluků, aby obsadily pohraničí. Na většině území se obsazení obešlo bez větších bojů a do konce prosince téhož roku bylo obsazení dokončeno.⁷

Ale bohužel toto vojsko by nestačilo na dobytí Těšínska a ani Slovenska, kde též začaly vznikat národnostní a územní problémy. Jednání s Francií brzy ukázala, že Československu nepomůže. Nakonec se tedy podařilo přesunout československé legionáře z Itálie do Československa a dokonce brzy na to se i pluky z Francie nakonec dostaly s pomocí Itálie zpět domů. Avšak na setkání s domovem si museli i oni ještě nějaký čas počkat. Vojáci byli okamžitě nasazeni do nových bojů za Československou republiku, a to o Slovensko a o Těšínsko.⁸

1.1 Boj o Slovensko

Po vzniku Československé republiky dne 28. října 1918 začala slovenská politická reprezentace okamžitě jezdit po celém Slovensku a snažila se lidem v zemi vysvětlit nově zvyklou situaci. Slovensko však bylo pod správou dřívější administrativy. Mezitím se v Budapešti chopila moci nová vláda, která se nehodlala vzdát svého bývalého území. Maďarské ozbrojené oddíly se nechtěly smířit s novými orgány moci. Bývalá uherská administrativa a státní zaměstnanci odmítali věrnost a poslušnost Československu a jako svou autoritu uznávali pouze Budapešť. Praha se tedy musela zabývat situací na Slovensku, rozhodla se, že na území vyšle vojsko, četnictvo a dobrovolníky. Koncem roku 1918 se k jednotkám připojily i dvě legionářské divize z Itálie.⁹ Gustav Strýček, který na Slovensko odjel v legionářské divizi, si poznamenal:

⁷ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918 – 1938) díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky*, Praha 2000, s. 37 – 38. 42, 43.

⁸ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 213 – 215.

⁹ KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*, Praha 1998, s. 181 – 183.

My jsme odjeli v radostné touze, že jedeme domů a zatím nás vrhnuli do bojů proti Maďarům, kteří nám chtěli Slovensko urvati a obsaditi si ho.“¹⁰

Šlo tedy především o vytlačení Maďarů ze slovenského území bez zbytečných ztrát na životech. Vojákům se podařilo obsadit Bratislavu, ale u obyvatel se nadšení nedočkali. Vytlačování Maďarů za československé hranice pokračovalo dál, až do 20. ledna 1919, kdy bylo Slovensko zbaveno maďarské nadvlády. Byla tedy obsazena východní a jižní hranice země, což byl předpoklad pro uplatnění politické a správní moci na daném území republiky.¹¹

Ani na Slovensku klid netrval dlouho. Maďaři žijící na Slovensku nechtěli přijmout myšlenku, že by se měli stát občany Československa. Též se jim nezamlouvala představa, že veřejnou správu věcí převezmou Slováci. A tak na území Slovenska probíhaly různé druhy bojkotů. Nad úřady měli vládu Maďaři, kteří však stále nechtěli složit slib věrnosti Československé republice. Nejistotu z napětí povzbuzovala politika Maďarské republiky, která též nechtěla připustit ztrátu severní části historických Uher. Do toho na Slovensku nepanoval ani mír, ale ani válka, přesto přibývali zranění a mrtví. Žádná autorita nedokázala říct československým vojákům, kdy tento podivný stav skončí.¹² Gustav Strýček si po jedné potyčce s Maďary do deníku poznamenal: „*Já nedovolil nikomu střílet a provokovat. Poučoval jsem je, že život máme každý jen jeden a když nás Bůh chránil po celou válku, že nyní když už jsme doma ve vlasti, že ho tady zbytečně nepoložíme. A také za celou tu dobu co jsme tam byli, nemuseli jsme se bránit střelbou. Z toho jsme měli naučení, že kdo neprovokuje, není ani napaden.*“¹³

Nervozita a nespokojenost mezi vojáky proto nadále rostla a dobré informace nepřiházely ani z domova. Ti, co mohli odjet na pár dní domů na dovolenou, se vraceli spíše rozmrzelí a přiváželi zprávy, že se doma veselí a tančí. Zatímco na Slovensku měli vojáci bídu a nikdo se o ně nestaral a nechtěl o nich ani nic vědět.¹⁴

Josef Dudek si k tomu ve svém deníku poznamenal: „*Naše idyla zde uprostřed bojů končí. Stejně se z nečinnosti zase začaly rodit myšlenky, jež nikterak nepřispívaly ke zvýšení bojového ducha. Zprávy, jež k nám pronikají, jsou neurčité. Nevíme, jak to*

¹⁰ STRÝČEK, Gustav: *Deník*, s. 103.

¹¹ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 219 – 223.

¹² *Tamtéž*, s. 224 – 228.

¹³ STRÝČEK, G.: *Deník*, s. 108.

¹⁴ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 227.

kolem nás vypadá. Z domova přinášejí noviny zprávy plné volebního boje a pro nás mají jen sliby. Chystá prý se nám posila Sokolstvem a snad i hasičstvem. Nechápeme, proč se nemobilizuje vojsko.“¹⁵

Situace se začala měnit po 21. březnu 1919, kdy se moci v Budapešti chopili komunisté a tím vznikla Maďarská republika rad. Maďarské vojsko někde překvapivě ustoupilo do svého vlastního vnitrozemí dál, než kde byla vymezena demarkační čára. Tím vzniklo prázdné území, na kterém působily ozbrojené bandy. Bylo tedy rozhodnuto obsadit toto území československými vojáky i za demarkační čáru. Toho však využili Maďaři a označili to za československou agresi. Dohodové mocnosti obvinily Československo z ozbrojeného konfliktu. Střet přerostl ve válku v polovině května téhož roku. Československé jednotky byly nuceny ustoupit ze svých pozic. Maďarská ofenziva pokračovala dále do středu Slovenska.¹⁶

Na bojeschopnost československých jednotek měl vliv spor mezi francouzskou a italskou misí. Jádrem našeho vojska tvořily italské legie s italskými veliteli. Edvard Beneš chtěl, aby velení převzali francouzští velitelé, neboť Francie se stala československým nejbližším spojencem. K tomu panovala nedůvěra v italské velení, protože se důstojníci začali stýkat s příslušníky vyšších vrstev, což bývali většinou Maďaři.¹⁷ O tomto problému se zmiňuje i italský legionář Josef Dudek, který byl v těchto bojích nasazen: „Vzniklo napětí a nedůvěra vůči přiděleným Italům, posilovaná různými okolnostmi a příhodami. Italští důstojníci se nás mimo službu straní, ale v kavárně Royal se okázale baví s Maďary francouzsky. Ovšem, oni jsou kavalíři jako Maďaři, my jsme jen plebs.“¹⁸

Dne 1. června 1919 se tedy uskutečnila výměna velení u československých vojsk z italských na francouzské. Josef Dudek na tuto událost vzpomínal takto: „Vrchní velení přejímá od 1. června francouzská vojenská mise s generálem Pellé v čele. Ve stručnosti jsme seznámeni s bojovou situací na Slovensku. Dostavuje se nová důvěra. Již jsme si připadali jako zaprodané stádo, honěné, nikým nevedené, zapomenuté. S vědomím

¹⁵ DUDEK, J.: *Z deníku*, s. 243 – 244.

¹⁶ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 228, 230 – 231, 233 – 234.

¹⁷ KLIMEK, Antonín; *Vítejte v První republice*, Praha 2003, s. 59.

¹⁸ DUDEK, J.: *Z deníku*, s. 220.

nového velení zlepšil se i duševní stav našich hochů, pesimismus ustupuje dobré náladě.“¹⁹

Nesourodost československé armády byla vyřešena a jádrem armády se začaly stávat legionářské pluky. Československé jednotky se pod velením Francouzů vzchopily. Situace byla již vážná, jelikož maďarské jednotky pokračovaly v útoku a už se dokonce přiblížily k Novým Zámkům. Vytrvalý odpor legionářů u Komárna zastavil maďarský postup v tomto směru.²⁰

Dne 15. června 1919 Dohoda varovala Maďarsko, aby se stáhlo z území Slovenska, nebo velmocí zahájí svou vojenskou intervenci. Příměří bylo podepsáno dne 24. června 1919 a tím se boje zastavily, avšak občas bylo z obou stran dále porušováno. Gustav Strýček ve svém deníku na konec bojů zareagoval: „*Nyní v létě 1919 nastal konečně klid zbraní a nastalo propouštění těch nejstarších ročníků. My, legionáři mladší než 40 let museli jsme ještě dále sloužiti.*“²¹

Během války se ukázalo, že Československo se může do budoucna spoléhat na legionářské pluky, které statečně bojovaly během války, a také se jim podařilo úspěšně odrazit několikrát nepřítele. A tak se konečně po dlouhých pěti letech těžkých bojů mohli vrátit českoslovenští legionáři z Itálie a Francie konečně domů a s nimi samozřejmě i ostatní vojáci československé armády, kteří se též museli účastnit těchto bojů.²²

1.2 Boj o Těšínsko

Další náročný boj o udržení území probíhal na Těšínsku, které bylo pro Československo důležité pro těžbu uhlí a také tudy vedlo železniční spojení do Košic. Diplomatická jednání se nezdařila ani s Varšavou a ani s Dohodou ve Versailles.²³

Dne 2. listopadu 1918 se sešli v Orlové zástupci Československa a Polska, aby se pokusily spor vyřešit, avšak ani jedna strana nebyla ochotna udělat kompromis. Byl podepsán Protokol o upravení vzájemných poměrů v knížectví Těšínském. Jednalo se pouze o dohodu dočasnou. Bylo rozhodnuto, že hranice bude určena železniční tratí,

¹⁹ DUDEK, J.: *Z deníku.*, s. 240

²⁰ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 228, 230 – 231, 233 – 234.

²¹ STRÝČEK, G.: *Deník*, s. 109.

²² KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 235 – 236.

²³ *Tamtéž*, s. 221.

kteřá byla pro obě země společná. Protokol byl celkem podrobný, avšak obsahoval i části, které nebyly přesně určeny, což vedlo k vzájemným sporům. Jednalo se především o výkon veřejné správy a o zásobování. K tomu brzy vyvstaly národnostní spory. Polská vláda vyhlásila volby i na Těšínsku, což Československo odmítlo a považovalo to za nepřátelský projev ze strany Polska. V Československu však nadále převládal problém v nedostatku vojáků. Začalo se tedy tvořit vojsko složené z bývalých rakousko-uherských vojáků a z dobrovolníků, kteří se již zúčastnili bojů o pohraničí, kde prokázali své schopnosti. Plán operace byl odložen, až do příjezdu francouzských legií, jelikož měly lepší zbraně i více bojových zkušeností.²⁴ Bylo tedy rozhodnuto: „*Půjdeme na ně, pošleme tam legionáře a všechno ostatní vojsko a povede to Šnejdárek!*“²⁵

Šnejdárek, který byl francouzským legionářem, byl tedy 17. ledna 1919 jmenován velitelem operujících vojsk na Těšínsku.²⁶ Dne 21. ledna 1919 přišel rozkaz, který byl vojáky již očekáván, aby se mužstvo přesunulo na Těšínsko. Dne 23. ledna 1919 započal nástup československého vojska, které rychle postupovalo dál.²⁷

Po příjezdu bylo nařizováno polskému plukovníkovi Latinikovi, aby Těšínsko Poláci opustili a předali jej pod správu Československu. Mělo dojít k vystřídání vojáků. Jedna rota měla obsadit Karvinou, ostatní vojáci měli jet vlakem do Těšína. Avšak situace se zkomplikovala již na nádraží v Moravské Ostravě, kde jednou byla uzavřena trať, podruhé zase chyběla lokomotiva. Po dobrém to s nimi nešlo, proto vedení pohrozilo přednostovi stanice oběšením, pokud posádka nevyjede do čtvrt hodiny. A po chvíli již vojáci jeli. Daleko však vlak nedorazil, blízko Orlové byla trať poškozena a docházelo ke střelbě povstalců. Bylo tedy nutné přeměnit formální akci v brannou povinnost a obsadit tak území, o kterém bylo Československo přesvědčeno, že patřilo jemu. Bojovalo se o každý kousek půdy. Povstalci se drželi statečně a byli schopni zabít několik

²⁴ BÍLEK, Jiří; *Kyselá těšínská jablčka – Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945*, Praha 2011, s. 36 – 37, 43 – 45.

²⁵ PREININGER, Ladislav: *Přísaha – Deníky francouzského legionáře Ladislava Preininger 1913 – 1940*, Praha 2001, s. 275.

²⁶ ČERNÝ, Karel; CHRÁST, Radim; STEHLÍK Eduard: *Legionáři s lipovou ratolestí III.*, Žďár nad Sázavou 2013, s. 14.

²⁷ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 222.

československých vojáků, kteří přežili mnoho bojů v cizině. Na Těšínsku probíhali kruté boje, braní zajatců i zabíjení bylo na denním pořádku.²⁸

Ladislav Preininger, francouzský legionář, vnímal situaci na Těšínsku tak, že během převratu se české i polské obyvatelstvo dokázalo sjednotit proti Rakousku, avšak poté Československo nevěnovalo tomuto kraji větší péči, čehož využili brzy Poláci, aby si zabrali i to, co bylo české.²⁹

Československé jednotky měly obsadit Bohumín a Karvinou. Bohumín byl dobyt dle plánu. Karviná byla polskými jednotkami vyklizena a českoslovenští vojáci se setkali pouze s odporem milic, který brzy prolomili. Po osvobození těchto měst, měli vojáci dva dny volno, aby nabrali sílu na boj o Těšín. Dne 27. ledna 1919 bylo dáno polskému plukovníkovi ultimátum, aby se jeho jednotky stáhly z města, což v dané situaci bylo pro něj nejlepším řešením a tak polští vojáci město opustili. Hned druhý den byl připravován další útok, který měl vytlačit polské jednotky za řeku Vislu, a tím měla být celá operace skončena. Dne 30. ledna 1919 byl zahájen hlavní útok československých vojsk a byla prolomena polská linie na Visle. Avšak téhož dne dostal podplukovník Šnejdárek rozkaz, aby podepsal příměří na rozkaz Dohody. A tím byla tedy skončena sedmidenní válka o Těšínsko.³⁰

Během těchto bojů zahynulo 44 vojáků a 121 jich bylo zraněno, pouze třetina z nich patřila však k legionářskému sboru.³¹ Avšak, jako všichni vojáci, i legionáři brali každou další ztrátu na životech velice těžce, například legionář Ladislav Preininger, který se bojů na Těšínsku též aktivně účastnil, se k tomu vyjádřil ve svých pamětech takto:

*„Naši hoši přímo zuří. Padli dva z našich řad a právě z těch, kteří prodělali v cizině všechny možné boje, a teprve zde ve vlasti položili své životy, aniž spatřili své rodiny.“*³² Po několikaletých bojích měli jediné přání, které se prozatím nedařilo naplnit, což ve svém deníku shrnul slovy:

²⁸ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 223.

²⁹ PREININGER, L.: *Přísaha.*, Praha 2001, s. 275.

³⁰ BÍLEK, J.: *Kyselá těšínská jablčka*, Praha 2011, s. 52, 60 – 61, 65 – 66, 69, 71 – 72.

³¹ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 221 – 223.

³² PREININGER, L.: *Přísaha.*, Praha 2001, s. 277.

„Umíratí jsme již ale netoužili, právě naopak, přáli jsme si žít a co nejplněji, abychom mohli být co nejvíce užiteční své republice.“³³

Po ukončení bojů na Těšínsku, byla většina mužstva stažena a poslána, kde byla potřeba. Ladislav Preininger poprvé velel četě, která zastávala stráž na Pražském hradě. Poznamenal si k tomu:

„Jak čestná věc, býti velitelem vojenské stráže na staroslavném Hradě českých králů v Praze. Těch králů, kteří z titulu tohoto království vládli i římské říši, již byla součástí i dnešní německá říše. A Hrad a půda, na níž stojí, je věčný, přetrvá všechny boje dob a dožije se zase klidu a své slávy. A bude tam zase státí stráž lidu této země jako dříve, nyní i v budoucnu. Nebudu však, bohužel, ji již velet, neboť mládež je pomíjející.“³⁴

A tak se pomalu začal život v Československu měnit z bojového na mírový. Vojáci se mohli začít vracet domů ke svým rodinám. A tak se mohla začít řešit i demobilizační otázka vojáků a s tím samozřejmě i demobilizace francouzských a italských legionářů a následný proces zapojování do civilního života.

³³ PREININGER, L.: *Přísaha*, Praha 2001, s. 272.

³⁴ *Tamtéž*, s. 292.

2. Návrat legionářů do vlasti

2.1 Cesta legionářů z Ruska

Zbývala však ještě nejpočetnější část legionářů, kteří vstoupili do vytoužené vlasti většinou až na přelomu let 1919/1920. Na Sibiři museli svádět urputné boje, ještě dva roky poté, co oficiálně skončila první světová válka, jelikož si museli probít cestu přes Sibiř až do dalekého Vladivostoku. V těchto bojích padlo přibližně 3 652 československých vojáků, kteří zůstávali po celé Sibiři.³⁵

Avšak vojáci na své padlé nezapomínali. Dokladem toho je i vzpomínka Jaroslava Laňky ve svém deníku: „*Pomníky bratří na mohylách, rozesetých od Karpat k břehům Velikého oceánu, nejsou tedy a nezůstanou pouhou neživou hmotou pískovce a kamene, jenž ohlodává a ničí zub času. Statečná a velká srdce, která pod nimi zetlela, bila příliš věrně za srdce živých, než aby i živí nezahynuli, kdyby zahynula myšlenka mrtvých, kdyby věrolomně bylo zraženo i jejich dílo. To si ti, kteří se vraceli do svobodné otčiny, uvědomovali nejhluběji, toho nikdy nesmějí zapomenouti dnes ani zítra, přítomní ani budoucí.*“³⁶

I těsně před plavbou z přístavu například generál Matěj Němec společně se svými vojáky vzpomínal na padlé spolubojovníky tím, že je nutné i za ně pro republiku dále věrně pracovat a budovat ji. Generál Matěj Němec svou misi v Rusku zakončil slovy:

„*Ano, Rusko jsme my, bráškové, milovali. Pro některé z nás bylo spojeno s nejkrásnějšími dny mládí, pro některé vztah k němu byl osudový na celý život. Ted' to Rusko tedy opouštíme. Stojíme na přední palubě Madawasky, já jako velitel transportu se naposledy loučím s padlými bratřími a plukovní hudba hraje na jejich počest Kol Slovan*“³⁷

Je očividné, že po tolika letech strávených v Rusku mnoha legionářům přirostlo skutečně k srdci, velkou roli v tom zajisté též hrálo ono slovanství, o kterém se ještě před první světovou válkou mnoho namluvilo. Jistě zažili tam opravdu těžké boje, na druhou stranu rádi vzpomínali na ruskou pohostinnost. Velice pěkně to ve svých pamětech shrnul Jaroslav Laňka, který tak ukončil své dlouholeté dobrodružství slovy: „*Konec našeho pobytu v máťušce Rossiji. Zvykli jsme si tak na ni. Mnoho trpkosti a*

³⁵ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 236 – 237.

³⁶ LAŇKA, Jaroslav: *Kronika I. díl*, s. 150.

³⁷ NĚMEC, Matěj: *Návraty ke svobodě*, Praha 1994, s. 134.

mnoho zklamání jsme se v něm dožili. Ale, jak již v životě bývá, pohřšíme-li se do minulosti, vyvstávají spíše radostné vzpomínky, kdežto trpké víc a více blednou, až se ztratí. Jeli jsme domů do svobodné vlasti, naše sny se uskutečnily a přece do duše se vrýval jakýsi stesk. Vždyť jsme se loučili s národem, který po tak dlouhou dobu skýtal nám pohostinství, se zemí, která nám byla druhou vlastí.“³⁸

Z Vladivostoku legionáři vypluli třemi směry, jedna cesta vedla kolem Asie přes Suezský průplav do Terstu, což byla nejčastější trasa, druhá směřovala přes Tichý oceán a následně přes Panamský průplav do Terstu či Hamburku a poslední možnost přepravy byla přes Tichý oceán, Kanadu, Atlantický oceán a pak do Hamburku.³⁹

Přeprava nebyla však vůbec jednoduchá záležitost, největší problém byl, kdo cestu bude financovat. Na převozu se nakonec podílely americké, francouzské, britské, japonské a italské lodě. Největší počet legionářů byl přepraven od prosince 1919 do září 1920. Celkem vyplulo 42 transportů, které byly schopny přepravit celkem 72 644 osob. A tak mnoho československých vojáků z Ruska vstoupilo do vlasti až po těžkých dlouhých šesti letech.⁴⁰

Po cestě se samozřejmě velice zajímali, jaké poměry panovaly v Československu. Podle vzpomínek Čenka Klose bylo jim řečeno, že někteří lidé v Československu začali vydávat časopis v bolševickém duchu.⁴¹ Na toto zjištění ihned zareagoval:

„Rozhodně se těžce dobytou svobodu nikým nenecháme vzíti, tím méně německými agenty nebo politicky nevyspělými dobrodruhy, šířícími nesmysly komuny v bolševickém světle. Právě my, vracející se legionáři z Ruska, musíme dbáti toho, by naše milovaná vlast byla ušetřena nových obětí vnitřní války, podobné oné, do které přivedla Rusko nesmyslná strana bolševiků.“⁴²

Velice zajímavé je i popisování cesty přes Rakousko ruskými legionáři. Ve většině případů dle legionářů byla vidět především naprostá nouze obyvatel. Například, ruský legionář, Bohuslav Suchánek, měl divný pocit, když projížděl dne 5. února 1920 Rakouskem, jednalo se přeci o území, odkud se vládlo na našem území přes 300 let a

³⁸ LAŇKA, J., *Kronika 1. díl*, s. 150.

³⁹ MURATOV, Alexandr; MURATOVA, Dina: *Osudy Čechů v Rusku, 19. – 20. století: cesta z Kyjeva do Vladivostoku*, Praha 2017, s. 310.

⁴⁰ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 251 – 252.

⁴¹ KLOS, Čeněk: *Boj s rakouskou hydrou: deník legionáře Čenka Klose*, Praha 2016, s. 167.

⁴² *Tamtéž*.

převažovaly podle něho spíše smutné vzpomínky na toto období. Avšak když vojáci viděli podvyživené děti a bídu, která zde panovala, bylo jim jich líto.⁴³

František Novotný též zaznamenal svůj průjezd Rakouskem. Všude byla prý vidět bída a smutek. Děti prosily o něco k jídlu a tak se nad nimi vojáci slitovali a darovali jim chleba, který měl celé posádce vystačit až do Uherského Hradiště. Na rakouských nádražích se totiž nedalo koupit vůbec nic k jídlu.⁴⁴

I Rudolf Čmejla se ve svých pamětech zmínil o projíždění zbídačeným Rakouskem, kde bylo podle jeho vzpomínek všude vidět hladové obyvatelstvo.⁴⁵

Karel Svoboda popsal situaci v Rakousku takto: „*V Rakousku jsme se setkali se skutečnou bídou, a sám jsem viděl, jak i ženy v kloboucích a celkem velice slušně oblečené žebraly kolem našich vagónů o kousek chleba. Dobří hoši trpěli v cizině často hladem a věděli, co je to bída a proto rádi dávali, zejména, když si uvědomili, že tento prostý nevinný lid není a nikdy nebyl jejich nepřítelem.*“⁴⁶

Podobnou situaci ve svých pamětech zachytil i italský legionář Josef Dudek, který též projížděl rakousko-německým územím ale již 21. prosince roku 1918. Ke vlaku přicházeli lidé a prosili je o jídlo. Legionáři se o něj s nimi rozdělili, neboť si byli vědomi, že tohle nebyli ti nepřátelé, proti kterým léta bojovali. Dětem dokonce vojáci dávali i různé pamlsky, které si vezli s sebou domů.⁴⁷ Z těchto zápisů lze usoudit, že životní úroveň rakouských obyvatel se během dvou let téměř nezměnila k lepšímu. Též je vidět, že vojáci obyčejné lidi z Rakouska nepovažovali za své úhlavní nepřátele a dokázali se s nimi podělit o své zásoby.

Po přejezdu hranic s Československem zažívali legionáři různé pocity. Hynek Malý si poznamenal: „*Ten krok kolem značné prostory zeměkoule se končí, končí se veliké cestování, útrapy a strasti, mnohé přežití bude dobrou výstrahou pro příští časy. Ted' život poplyne jinou cestou, ne však mírně, neboť život je boj a proto i v takovém boji člověk podléhá. Republika potřebuje mnoho oprav, mnoho práce čeká nás. Byli-li jsme před válkou dobrými Čechy, musíme ted' býti ještě lepšími a věrnějšími Čechy.*“⁴⁸

⁴³ DUDEK, František: *Životní příběh kováře a legionáře Bohuslava Suchánka*, Nymburk 2017, s. 228.

⁴⁴ NOVOTNÝ, František: *Z Koryčan na konec světa a zpět přes tři oceány*, Olomouc 2015, s. 181 – 182.

⁴⁵ ČMEJLA, Rudolf: *Legionářský deník legionáře Rudolfa Čmejly*, dostupné z: http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=4959

⁴⁶ SVOBODA, Karel: *S vichřicí do dvou světadílů*, Praha 2006, s. 202.

⁴⁷ DUDEK, J.: *Z deníku*, s. 215.

⁴⁸ MALÝ, Hynek: *Deník – rok 1920*, s. 8.

Často při překročení hranic vzpomínali na padlé bratry, kteří nedostali možnost stanout na půdě samostatného Československa, za které celou dobu bojovali. A v hlavě jim vyvstávaly myšlenky typu: „*Kolik z nich nemělo to štěstí se domů vrátit? Kolik jich položilo své životy za Rakouskou říši, kolik za osvobození a samostatnost našeho národa?*“⁴⁹

Dne 16. června přijel do Českých Budějovic i Josef Sluka, který na příjezd vzpomínal se slovy: „*Přijížděli jsme do naší drahé Vlasti. Celou noc jsme nespali, jakmile jsme přejížděli hranice, začali jsme všichni zpívat: Kde domov můj, což se daleko široko rozléhalo po českých dědinách. Přijeli jsme do Českých Budějovic, kde jsme byli přivítáni. Bylo všude pláče a nářku, každá babička hledala svého syna, který se již sotva vrátí.*“⁵⁰

František Novotný, který dorazil do vlasti dne 19. června 1920, se vyjádřil při překročení československé hranice takto: „*Horní Dvořiště – první stanice na území československém. Nebylo slzí radosti, nebylo zpěvu, ale vlak ještě nezastavil a všichni byli venku, všichni se honem šli podívat, postavit se, pocítit pod nohama naši zemi, všichni cítili jsme doma, všichni hleděli k severu, kde před námi byla naše domovina – svobodná, volná republika! Ještě ledacos táhlo našimi hlavami, ale nade vším bylo: jsme doma.*“⁵¹

František Novák dojel do Horního Dvořiště domů až 10. srpna 1920. Do deníku si poznamenal: „*Hrdlo se svíralo radostí, chtělo se nám plakat a líbat tu drahou zemi – ale zvykli tajit své city, němě jsme tu stáli za zvuků státní hymny. Hrála ji naše kapela, neboť kromě nádražního personálu a několika celníků nebylo tu nikoho, kdo by nás vítal. Zevšedněli jsme tu, neboť kolik desítek vlaků s ruskými legionáři už tu před námi projelo! Chápali jsme to a přece toto střízlivé, chladné shledání s vlastí zapůsobilo na nás tísnivým dojmem.*“⁵²

2.2 *Příjezd do Československa*

Je nutné si uvědomit, že příjezd ruských legionářů byl velmi odlišný od legionářů francouzský i italských. Zatímco oni po svém příjezdu šli povětšinou dále bojovat na

⁴⁹ ČEČEK, Antonín: *Vzpomínky: šest let vojákem tří armád*, s. 151.

⁵⁰ EDEL, Tomáš: *Legionáři z Československa*, Český Dub 1990, s. 28.

⁵¹ NOVOTNÝ, F.: *Z Koryčan*, Olomouc 2015, s. 181 – 182.

⁵² NOVÁK, Jirí; NOVÁKOVÁ Martina: *Předával jsem carský poklad, deník legionáře Františka Nováka*, Dvůr Králové nad Labem 2012, s. 213.

Slovensko nebo na Těšínsko, jak vyplývá z předešlé kapitoly, ruští legionáři se vraceli v době, kdy se již nebojovalo a Československá republika se snažila přejít již z válečného období do mírového. Avšak představy ruských legionářů o domově se od reality často velmi lišily. Těšili se na přivítání, které by si zajisté po šesti letech na frontě zasloužili. To však mnohdy nepřicházelo. Československo, které mělo v živé paměti strasti otřesné války, nemělo zájem o nic, co by jen trochu souviselo s válkou. S tím se legionáři jen těžko smířovali. Ruští legionáři byli poměry v zemi zklamáni a zmateni, nikdo jim podle jejich přesvědčení nebyl schopen rozumět a platilo to i naopak.⁵³ Velice výstižně shrnul pocity většiny legionářů, ruský legionář, Josef Sluka slovy: „*Všechno bylo pěkné, ale byli jsme strašně překvapeni. Na co jsme se těšili, přestávalo nás všechno bavit. Proč, popisovat nebudu, poněvadž to jsou bolesti každého z nás legionářů, kterým zdejší lid těžko pochopuje.*“⁵⁴ V podobném duchu je tento jev popisován i v periodiku *Československý legionář*, který vyšel v lednu 1919: „*Myslím, že mnozí z nás, kteří po dlouhém odloučení od domova — přijížděli zase na půdu vlasti, pociťovali jakousi bolestnou obavu, aby nebyli zklamáni novými poměry v československém státě. Každý z nás vysnil si v cizině svůj sen o příští československé republice. V důvěrných, kroužcích, na přednáškách i časopisech hovořovali jsme o tom, jak československá republika bude vypadati, jaký rušný a krásný život v ní zavládne a ten vysněný obraz vryl se nám hluboko do duše, takže jsme věřili — že tak to bude a nikoliv jinak.*“⁵⁵ I další legionářské periodikum *Moravský legionář* z roku 1920 shrnulo poměry v zemi: „*Pravda, nenašli jsme při návratu domů toho, o čem jsme v dálkách dlouhá léta snili: Místo dokonalé stavby jen provisorium, jež ponenáhlu se přestavuje, dostavuje, opravuje, podezdívá. Není v tom naší viny, není ani úplná vina těch, kdož byli doma. Nemohlo ani jinak být. Může však být a mělo by býti už jinak dnes.*“⁵⁶

Je pravda, že často se v denících objevují podobné věty, že byli vojáci poměry v Československu zklamáni a očekávali něco úplně jiného, bohužel již však neuvádí,

⁵³ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 256 – 257.

⁵⁴ EDEL, T.: *Legionáři z Československa*, Český Dub 1990, s. 29.

⁵⁵ *Československý legionář*: Praha: Rudolf Novák, 1919 – 1920. ISSN 1804 – 9176, s. 1. dostupné z: https://kramerus.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:55f6b9f0-27cc-11e1-b42f-0013d398622b&q=#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:59216d00-27cc-11e1-a5f8-0013d398622b

⁵⁶ *Moravský legionář*: Olomouc: Vítězslav Růžička, 1920 – 1921. ISSN 1804 – 9184, s. 1. dostupné z: https://kramerus.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ad6cd370-57d0-11e1-9683-0013d398622b#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:b281f160-57d0-11e1-948f-0013d398622b

jaké konkrétní představy o republice měli. Bylo celkem pochopitelné, že po tolika letech strávených v cizině byli zvyklí na jiný život. Poté bylo těžké přijet do úplně nového státu, kde panovaly zcela jiné poměry, než které legionáři znali jednak před válkou a pak i během války.

Někdo, kdo žil po mnoho let v Rusku, kde probíhala občanská válka, musel opravdu utrpět velký kulturní šok. Na dálné Sibiři museli veškeré problémy řešit sami a sami si i velet, což po příjezdu již nešlo.⁵⁷

Karel Svoboda se k tomu vyjádřil takto: *Přicházeli jsme sice do vlasti čestně s puškami, ale všechno nás to táhlo do civilu, kde jsme doufali, že najdeme úplný klid, pro nás tak nezbytný. I tam jsme se zklamali a mnohý hoch, který kdysi v Rusku pro svoji vlast tak statečně bojoval a obětoval se, trpí nyní dále.*⁵⁸

Tyto jejich pocity se z velké části začaly utvářet podle toho, jaký návrat do vlasti prožili a jakého se dočkali přivítání. Velmi často už při své dlouhé cestě domů přemýšleli, jak to bude v Československu vypadat a jak budou vůbec přijati od vlastních rodin i od ostatních obyvatel republiky. Ne vždy totiž dostávali zprávy od svých blízkých, přeci jen pět až šest let byla dlouhá doba odloučení. Podle zápisů v denících je však patrné, že ruští legionáři zažili různé přivítání od československých obyvatel a státu. Velmi záleželo, kdy a kolikátý transport do vlasti dorazil, čím déle přijížděl, tím pochopitelně euforie u československých obyvatel opadávala, jelikož z jejich pohledu to bylo stále stejné. Navíc byla pro lidi válka skončena v roce 1918 a snažili se na ni zapomenout a začít nový život, a tudíž netoužili si válku neustále připomínat. A proto také neprojevovali takové nadšení, jaké si legionáři při svém příjezdu mnohdy představovali.

Ruský legionář Bohuslav Suchánek přijel do Českých Budějovic dne 7. února 1920, jednalo se teprve o druhý transport, a tak lidé nadšeně vítali své vojáky. Při příjezdu do Prahy je přivítala dokonce kapela, která mužstvo doprovázela až do černínských kasáren. Bohuslav Suchánek ve svém deníku zmínil vzpomínku, která ho nejvíce zasáhla:

„Pochodoval jsem v rotě na kraji a tu taková milá stařenka stojící na chodníku, povídá tak teple: Vítám vás, hoši! A nám, kteří jsme to slyšeli, se zamžilo v očích. To

⁵⁷ MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*, Praha 2009, s. 25.

⁵⁸ SVOBODA, K: *S vichřicí*, Praha 2006, s. 201.

*bylo něco jiného, než-li ty všechny řeči oficiální, vládní, tady promluvila sama matka země ústy té stařenky.*⁵⁹

Ruský legionář František Beneš, dorazil do Československé republiky dne 21. září 1919, ve svých pamětech vzpomíná, že při přejezdu hranic čekali pohraniční strážníci s červenobílými prapory. Další zastávka byla v Českých Budějovicích, kde bylo připraveno velké přivítání i od zdejšího starosty.⁶⁰

Jiné byly zážitky Rudolfa Řehounka. Měl pocit, že obyvatelé již neměli zájem o legionáře a o jejich cestu přes velký kus světa. Pohledy lidí prý prozrazovaly, že je téměř brali jako cizince a že v republice nemají co pohledávat.⁶¹ A Rudolf Řehounek si k tomu poznamenal:

*„Každý z nás viděl umírat stovky a tisíce lidí. Za několik let jsme prožili tolik, co převážná většina lidí neprožije za celý život.“*⁶²

Trasa většiny legionářů dle jejich deníků vedla stejným směrem přes Horní Dvořiště do Českých Budějovic, kde je často čekalo slavnostní přivítání. Podle svého dalšího ubytování pak pokračovala jejich cesta dále, pokud je čekala jízda přes Prahu, mívali i zde uvítání a následně v místě svého dočasného pobytu před demobilizací.

Trochu odlišný příběh od ostatních prostudovaných deníků vylíčil Josef Mikyska. V Horním Dvořišti se legionáři dali do řeči s jedním cestujícím, který si vydělával tím, že čekal na transporty legionářů, aby je dopravil do Českých Budějovic, kde budou řádně přivítáni i s českou hymnou. Byl totiž bez práce a toto byl jeho jediný příjem. Poradil jim, aby si ve všech vozech nechali hlídku, neboť se stávalo, že během ceremoniálu byly legionářům odebrány jejich osobní věci, jako byl tabák, nezapsané zbraně a deky. Když vojáci chtěli své věci zpět, bylo jim řečeno, že každý musí přispět pro blaho republiky a nevrátili jim nic. Dále jim člověk řekl, že bude pro ně těžké se uchytit, pokud nejsou doma zajištěni nebo nevlastní pole. Od té chvíle zavládla ve vlaku mezi legionáři chmurná nálada. Po příjezdu do Českých Budějovic hrála kapela, všichni měli vystoupit, ale v každém voze zůstala hlídka. Dále vzpomíná, jak k vagonům přistoupili Sokolové, kteří byli připraveni vzít legionářům věci, které patří prý státnímu monopolu. Stráže je od vlaků vyhnaly a přitom hrála státní hymna, u které dříve vojáci

⁵⁹ DUDEK, F.: *Životní příběh*, Nymburk 2017, s. 228.

⁶⁰ BENEŠ, František: *Paměti*, s. 71.

⁶¹ SIOSTRZONEK, Jiří: *Návrat domů, aneb, Cesta legionáře Václava Balcara kolem světa*, Praha 2013, s. 41.

⁶² *Tamtéž*.

slzívali. A teď chtěli vojáky obrát i o to málo, co si s sebou přivezli. Po přivítání legionáři spěchali zpět do vlaku a chtěli jet dál do Prahy.⁶³ Je zřejmé, že tato uváděná událost legionáře nemile překvapila a nadále ovlivnila. Josef Mikyska tuto celou chmurnou událost zaznamenal takto:

„My měli dojem, že se vracíme do vlasti jako nutné zlo, s nímž se nechtělo doma již počítat, mnozí byli oplakáni, o mnohých se nevědělo a nyní se vrací asi sto třicet tisíc lidí, kteří si možná budou dělat nároky na místa a místa jsou přece obsazena a bolševici to jsou. Víte dobří, milí hoši, že nejkrásnější bojovníci a nejhrdinější jsou ti, kteří jsou již v zemi, a národ k nim nebude mít žádné povinnosti.“⁶⁴

Dne 24. března 1919 dorazil do Českých Budějovic další transport, ve kterém se nacházel i Čeněk Klos, který ve svých pamětech líčí, že na jejich příjezd tam nebyl nikdo připraven. Obyvatelé legionáře prý považovali mylně za zajatce, což vojáky pochopitelně nemile překvapilo. Mezi vojáky, kteří byli svědky tohoto incidentu, začaly po této zkušenosti kolovat myšlenky, jak je přijme národ republiky, poté co ji osvobodili.⁶⁵

Ani František Novotný neměl zrovna pěkné vzpomínky na návrat do Československa. Dne 10. srpna 1920 překročil jeho vlak hranice Československa. Vojákům se chtělo brečet nebo radovat, ale byli zvyklí tajit své pocity. Na nádraží nebylo velké slavnostní uvítání, jelikož takto přijelo již mnoho transportů a legionářů a lidem se už omrzelo vítat každý vlak s legionáři. Dle jeho slov to vojáci na jednu stranu chápali, ale na druhou je to samozřejmě zamrzelo. Přesto se alespoň dočkali radostného uvítání v Brně, kde měli být dočasně ubytováni.⁶⁶

„To byl rub našeho slavného návratu z vítězných bojů za svobodu národa. Byli jsme nežádoucí, nepohodlní. Chtěli jsme žít, chtěli jsme zaměstnání, chtěli jsme platy. Překáželi jsme těm, kteří ihned po převratu v roce 1918 obsadili všechna lepší místa a nyní se báli naší konkurence. Mrtvým slávu a pomníky a pamětní desky, to by rádi a s nadšením nám dali, to tolik nestojí a je to jednou provždy odbyto. A pak ty dojemné slavnosti při tom: prapory, věnce, řeči, hudby a družičky a krojová družina a Baráčníci

⁶³ MIKYSKA, Josef: *Od soumraku do úsvitu 1917 – 1920*, s. 507 – 510.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 513.

⁶⁵ KLOS, Č.: *Boj s rakouskou hydrou*, Praha 2016, s. 168.

⁶⁶ NOVÁK, J. NOVÁKOVÁ, M.: *Předával jsem carský poklad*, Dvůr Králové nad Labem 2012, s. 213.

a Sokolové – každý v národě by si tu přišel na své. Stará, krásná, česká vlastnost: sobectví a závist, kvetly v té době nejkrásnějším květem.“⁶⁷

Ve svém deníku dále popisuje, že lidé je považovali za ulejšváky nebo za ty, co do legií vstoupili na poslední chvíli, aby z toho měli prospěch. Podle Františka Novotného byl pro obyvatele pravý legionář ten, který pro Československo v cizině zemřel.⁶⁸

Je nutné říci, že i francouzští legionáři občas zažili nepříjemné okamžiky po svém příjezdu do vlasti. Ladislav Preininger si poznamenal, že mnoha vojákům na nádraží zmizela všechna zavazadla, ve kterých si přivázeli dárky a nedostatkové zboží za svůj už i tak nízký žold. V mnoha rodinách legionářů nedošlo též k šťastným shledáním. Některé partnerky si našly nové druhy nebo alespoň prodaly všechn manželův majetek a oblečení. V některých rodinách se objevovaly těžko vysvětlitelné přírůstky. A tak mnoho vojáků čekal po slavném příjezdu rozvod.⁶⁹

Lepší vzpomínky na návrat zachycuje například Josef Kliment, který do vlasti vstoupil dne 20. září 1919. Popisuje, že byli v Českých Budějovicích velice srdečně přivítáni dokonce i s hudbou. Podobný průběh měl i příjezd do Prahy, kde dle jeho deníku na nádraží čekaly davy lidí.⁷⁰

I generál Matěj Němec, který se svými spolubojovníky vstoupil do vlasti dne 21. dubna 1920, má i pozitivnější vzpomínky, avšak v Českých Budějovicích se jim slavnostního uvítání zrovna již nedostalo. A tak si uspořádali na nádraží vlastní slavnostní přivítání. Železničář jim později oznámil, že mají odjet na nádraží v Plané nad Lužicí, kde na ně bude čekat sám prezident Masaryk a tak hned vyrazili na cestu. Po příjezdu na určené nádraží, zde již stál pan prezident. Generál Matěj Němec se s ním pozdravil a podal mu hlášení. Když bylo celé mužstvo nastoupeno, začal ho Masaryk obcházet. Generál Němec ho poprosil, zda by mohl říct vojákům několik slov, s čímž pan prezident souhlasil a ve svém proslovu jim řekl:⁷¹

„Hoši, máme-li tu mít něco jiného než Rakousko, musíme všichni pracovat. Spatříte tu všelijaké nedostatky a vady, ale to všechno se dá prací obrátit. Doufám, že vás

⁶⁷NOVÁK, J. NOVÁKOVÁ, M.: *Předával jsem carský poklad*, Dvůr Králové nad Labem 2012, s. 214.

⁶⁸Tamtéž.

⁶⁹PREININGER, L.: *Přísaha*, Praha 2001, s. 273.

⁷⁰KLIMENT, J.: *Zápisky legionářovy*, Vimperk 2005, s. 155 – 156

⁷¹NĚMEC, M.: *Návraty*, Praha 1994, s. 137 -138.

*nebudeme potřebovat jako vojáků a že nebude zápletek s našimi sousedy. Ti, kdo z vás padli, nepadli nadarmo.*⁷²

Generál Němec mu poděkoval a slíbil, že pro republiku budou vojáci nadále rádi pracovat a když bude potřeba, budou ji i bránit. Toto setkání popisuje Matěj Němec jako velice nostalgické a pro vojáky bylo i velmi důležité. Neboť si legionáři mysleli, že dva roky po válce už nikoho nezajímají, jelikož stejným způsobem přijelo mnoho transportů před nimi. Velice si tedy cenili toho, že si na ně našel čas sám prezident Masaryk.⁷³

Na druhou stranu se takto s prezidentem Masarykem sešly pouze dva transporty legionářů, které se navrátily z Ruska. Jeden z nich byl právě transport, ve kterém se nacházel i generál Matěj Němec.⁷⁴

Lze tedy shrnout, že legionáři měli velice odlišné příjezdy do Československé republiky, od velkolepých oslav a ceremoniálů až k naprostému nezájmu a nepřipravenosti. Jediné, v čem se všichni bez výjimky shodují, je, že všichni zažívali obrovské nadšení při vstupu do Československa. Je samozřejmé, že každý tuto vzácnou chvíli, za kterou bojovali a čekali na ni mnoho let, prožíval úplně jinak. Ale bylo patrné, že chtěli pro nově vzniklý stát dále pracovat a budovat ho. Teď je však čekala nová etapa života, jako bývalé rakousko-uherské vojáky, francouzské a italské legionáře, a to přejít po pěti nebo šesti letech, které prožili v ustavičných bojích, do poválečného života, což pro mnohé nebyl lehký úkol a mnohdy potřebovali právě pomoc od státu, který pomáhal budovat.

⁷² MICHL, J.: *Legionáři.*, Praha 2009, s. 24 – 25.

⁷³ NĚMEC, M.: *Návraty*, Praha 1994, s. 137 – 138.

⁷⁴ MICHL, J.: *Legionáři.*, Praha 2009, s. 24.

3. Začlenění do civilního života

3.1 Unifikace československé armády

Pro Československo bylo důležité vytvořit jednotnou armádu, bylo tedy potřeba sjednotit legionářské sbory a bývalé rakousko-uherské vojáky. Tento proces byl velice složitý, ale nakonec se povedlo v různých vojenských hodnostech vyrovnat poměry mezi legionáři a příslušníky rakousko-uherské armády. Základ nové československé armády byl tvořen na začátku 12. pěšími divizemi. Po ukončení francouzské vojenské mise v roce 1921 se stal náčelníkem Hlavního štábu po generálu Pellém generál Mittelhauser. Francouzský vliv na československou armádu se však snížil až po nástupu generála Jana Syrového v roce 1926, což byl první Čech, který tuto funkci po dvou Francouzích zastával.⁷⁵ Svůj nástup na tento post shrnul slovy:

„Doba pěti let není dlouhou, ale při budování nové armády, která se teprve organizuje, jest to etapa značná. Jsou to léta tvrdého, houževnatého přičinění, plného nečekaných překážek. Tvořili jsme za podmínek velmi těžkých a v dobách neklidných. Byla to doba rušná, tvůrčí, plná nových podmětů a myšlenek. Pracoval jsem vždy v duchu našeho boje osvobozenického. Ideje, které vedly příslušníky armády budoucího československého státu, byly mi nadále vodítkem v mém úřadě velitelském v armádě osvobozenického státu.“⁷⁶

Až do května 1919 existovali v Československu dva vojenští ministři a to ministr vojenství Milan Rostislav Štefánik a ministr národní obrany Václav Jaroslav Klobáček, což ukazovalo, že branná moc ve státě byla v podstatě tvořena dvěma nezávislými celky, legionáři a domácím vojskem. Problém byl, že se nevědělo, které skupině by se mělo dát při budování armády přednost. Pro legionáře byla důležitá prestiž a také morální nárok. Bylo pochopitelné, že se chtěli stát elitou armády, když léta sváděli boje se zbraní v ruce za vznik samostatné Československé republiky. Názor, že by měli být legionáři upřednostňováni, zastávali jejich důstojníci, ale i řadoví legionáři.⁷⁷

Častý jev byl, že legionáři měli antipatii k domácím důstojníkům, jelikož je považovali za oporu bývalé monarchie, kteří tedy nebojovali za vznik Československé

⁷⁵ KOLDINSKÁ, Marie; ŠEDIVÝ, Ivan: *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008, s. 152 – 154.

⁷⁶ ČERNÝ, K.; CHRÁST, R.; STEHLÍK E.: *Legionáři s lipovou ratolestí I.*, Žďár nad Sázavou 2013, s. 14.

⁷⁷ KOLDINSKÁ, M.; ŠEDIVÝ, I.: *Válka.*, Praha 2008, s. 155.

republiky. Domácí důstojníci začali zaujímat dva postoje: buď se snažili ukázat svou lepší stránku, nebo se naopak snažili všemožným způsobem posílit své pozice.⁷⁸

Konkrétní případ vzájemného nerespektování uvádí Matěj Němec. Po ulici šel legionář a proti kráčel domácí plukovník. Voják ho odmítl pozdravit se slovy: „*Až budete tak poctivě sloužit jako já, pak vás budu zdravit!*“⁷⁹

Na jaře 1919 byly v Československu již přítomné francouzské a italské legie, které však byly vycvičeny dle západního vzoru. Avšak ruské legie se v tu dobu nacházely ještě v Rusku. Převážně ruských legionářů do vlasti byla dokončena až 20. listopadu 1920. A tak stanuli na československé půdě až dva roky po první světové válce, když většina vojáků byla již doma. K jejich bojové morálce se někteří představitelé Československa vyjadřovali kriticky. Například generální inspektor Machar vyzbrozoval, že ruští legionáři si přivlastňovali zvláštní práva, aby si vydobyli výhradní postavení v armádě, což škodilo kázi vojska. V neprospěch legionářů hovořila také odborná způsobilost. Rakousko-uhersí důstojníci byli zapotřebí především v prvním období tvorby armády, jelikož měli potřebnou praxi, která ostatním chyběla. Bylo tedy nutné přistoupit na unifikaci autonomních armádních celků. Byla stanovena komise, která vytvořila zásady, podle kterých se sloučení mělo provést. Legionářské útvary měly být sloučeny a doplněny domácím vojskem a velení mělo být jednotné. V armádě se mělo zavést vykání, výjimka byla pouze mezi legionáři. Unifikace byla uskutečněna dne 21. prosince 1919 ministerstvem národní obrany. Legionářské a domácí pluky začaly splývat. Postupem času stejným způsobem byly unifikovány jezdecké, technické i dělostřelecké útvary. Unifikace byla schválena i prezidentem Masarykem tím, že sjednocení armády byla nezbytné pro další rozvoj demokratického a republikánského vojska. Unifikace zahrnovala i sjednocení důstojnického sboru, což se po chvíli ukázalo jako velmi obtížný úkol, který zkomplikoval situaci ve společnosti i v armádě během dvacátých let.⁸⁰

Šlo o ideový střet, kdy se legionářští důstojníci mysleli, že díky svým vojenským zásluhám měli právo dostat rozhodující pozice. Domácí důstojníci zase vyžadovali

⁷⁸ NĚMEC, M.: *Návraty*, Praha 1994, s. 141.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 140.

⁸⁰ KOLDINSKÁ, M.; ŠEDIVÝ, I.: *Válka*, Praha 2008, s. 157 – 158.

odbornou způsobilost, která většinou legionářům chyběla. Legionáři toto považovali za záminku k zavádění starého byrokratického aparátu.⁸¹

Obě části se od sebe během dvacátých let distancovaly. Na první pohled se daly rozeznat. Legionáři nosili na rukávu označení počtu započítaných let ve vojsku. A též mohli nosit vyznamenání, které získali během své působnosti u dohodových armád, což domácí nesměli.⁸²

Jeden spor mezi domácím a legionářským vojskem vylíčil ve svém deníku i generál Matěj Němec, který velel třetímu pluku. Na jeho místo se chtěl dostat podplukovník Josef Plaček. Připomínal známosti s prezidentem Masarykem, který by Matěji Němcovi mohl zajistit lepší místo. Na to mu odpověděl: *Pane podplukovníku, marně se o tu funkci usilujete, i kdybych odešel, legionářskému pluku bude zase velet legionář!*⁸³

Všichni gážisté domácího vojska byli vybidnuti k podání přihlášky o přijetí do československé armády. Osobní a stížnostní komise byla zřízena, aby zjistila, zda žadatel splňoval morální i právní nároky, které se očekávaly od československých důstojníků. Právní stránka přihlašování gážistů byla upravena zákonem ze dne 30. ledna 1920, která vyplynula ze saintgermainské mírové smlouvy s Rakouskem. Československo slíbilo, že převezme gážisty s domovským právem, které se vztahovalo na území Československé republiky. Koncem roku 1927 byl poměr legionářských generálů a generálů bývalých důstojníků rakousko-uherské armády 29:71%, u plukovníků 31:69% a u podplukovníků 45:65%. Obrácená situace však panovala v hodnosti majora 56:22% a štábního kapitána 62:38%. Avšak legionářům se dařilo upevňovat své pozice například i v Hlavním štábu. Během meziválečného období byla polovina armádních generálů z řad legionářů a druhá z řad domácích důstojníků.⁸⁴

Bylo zřejmé, že nová československá armáda bude vystavěna ideově na tradicích československých legií. Vliv domácích důstojníků byl omezen, když zde byla zahájena francouzská vojenská mise. Na což reagovali 28. března 1920 vysocí štábní důstojníci protestním memorandem, byli proti, aby francouzští důstojníci vedli hlavní štáb a chtěli, aby plnili pouze roli instruktorů. Též panovala obava, že důstojníci budou nahrazeni

⁸¹ KOLDINSKÁ, M.; ŠEDIVÝ, I.: *Válka*, Praha 2008, s. 157.

⁸² HOFMAN Petr; POKORNÁ, Alevtina; STEHLÍK, Eduard: *Československá armáda 1918 – 1938*, Havlíčkův Brod 1991, s. 12.

⁸³ NĚMEC, M.: *Návraty*, Praha 1994, s. 141.

⁸⁴ KOLDINSKÁ, M.; ŠEDIVÝ, I.: *Válka*, Praha 2008, s. 159 – 160.

legionářskými důstojníky. Legionářům se totiž promíjelo patřičné vzdělání k dosažení funkce. Například v polovině dvacátých let bylo až 30% legionářských důstojníků, kteří nesplňovali podmínky. Legionářům se též dostávalo různých výhod, především v oblastech povyšování a započítávání služebních let. To samozřejmě nevyhovovalo důstojníkům domácího vojska, kteří měli všechny předpoklady, které byly od důstojníků vyžadovány. A proto začali postupně opouštět vojenskou službu. Vnitřní rozpory důstojnického sboru pochopitelně zasáhly veřejnost, která se rozdělila na dva hlavní tábory, a vedly se o tom žhavé diskuze. Objevovaly se i hlasy, které se snažily obě skupiny uklidnit.⁸⁵

Roku 1925 bylo potvrzeno, že unifikace byla dokončena alespoň po organizační stránce, avšak ke vzniku jednotného důstojnického sboru vedla ještě dlouhá cesta.⁸⁶ V podstatě se spor mezi nimi nikdy nepodařil urovnat. Postupem let se problém vyřešil sám, tím způsobem, že začali důstojníci odcházet do výslužby a ve třicátých letech přišla nová generace důstojníků, kteří vystudovali československé vojenské školy.⁸⁷

Sjednocení československé armády představovalo zásadní krok k budování v dalších letech. I přes trvající nedostatky přispěla unifikace k tomu, že se armáda dala považovat za opravdovou vojenskou sílu a též záruku suverenity pro Československou republiku.⁸⁸

Nová československá armáda se věnovala i duchovním a morálním stránkám. Jednalo se především o slavení důležitých výročních bitev. Zejména ruští legionáři stavěli své symboly na husitských tradicích. V armádě však chtěli zůstat většinou legionářští velitelé a důstojníci, kteří v těchto pozicích viděli zajištění své budoucnosti. Avšak nebylo to pravidlem. Například legionář Josef Kudela, který získal hodnost majora během své vojenské služby, se chtěl vrátit do civilního života co nejdříve, i když se myslelo, že za jeho zásluhy v legiích bude právě on přidělen do státní správy nebo díky jeho jazykovým schopnostem dokonce do diplomatických služeb.⁸⁹

Obyčejní řadoví vojáci neměli mnohdy zájem o další vojenskou službu a toužili spíše po návratu k civilnímu životu. Avšak našly se i situace, kdy chtěli i prostí

⁸⁵ KOLDINSKÁ, M.; ŠEDIVÝ, I.: *Válka*, Praha 2008, s. 163 -164.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 164.

⁸⁷ FIDLER, Jiří: *Generálové legionáři*, Brno 1999, s. 12.

⁸⁸ HOFMAN P.; POKORNÁ, A.; STEHLÍK, E.: *Československá armáda*, Havlíčkův Brod 1991, s. 27.

⁸⁹ HORČICA, Ludvík: *PhDr. Josef Kudela: legionář, spisovatel, novinář, bojovník proti nacismu*, Brno 2017, s. 47.

legionáři dočasně dobrovolně zůstávat ve službě, dokud by se pro ně poměry neustálily.⁹⁰ Karel Svoboda vzpomínal ve svém deníku, jak se spolubojovníky už po cestě domů řešili, co budou v Československu vykonávat po svém příjezdu.

„Hoši byli celkem vážní, neboť se jim v hlavě vynořovalo plno otázek, souvisejících s jejich civilním povoláním, jež mnozí po šestiletém vojančení nadobro zapomněli, jiní žádného neměli. Převážně většině hochů se to vojančení po tom válečném zabíjení nadobro zprotivilo, někteří dokonce prohlašovali, že raději zemřou hladem, než by dál sloužili na vojně.“⁹¹

Například František Novák se rozhodl už při cestě domů, co by chtěl po válce dělat: *„Vrátím-li se kdy domů, zůstanu při svém povolání učitelském. Legionářem jsem se stal z mravní, vlastenecké povinnosti. Tu jsem čestně splnil a historický stejnokroj budu hrdě oblékati ve slavných dnech národa. Být však důstojníkem z povolání – ne, to neodpovídalo mé povaze.“⁹²*

I Karel Svoboda se po příjezdu rozhodl opět vykonávat učitelské povolání. Civilní legionářům, dle jeho slov, zaručoval svobodu a volnost, což byla pro legionáře útěcha po několikaletém boji v cizině. Chtěli především zapomenout na zklamání, která během působení v zahraničí museli přetrpět.⁹³ Ve svém deníku odchod do civilu shrnul takto:

„Byl jsem šťasten, že jsem se ocitl zase mezi tou milou dětskou drobotinou a že jsem se zbavil vojenského ruchu a hluku, kterému jsem přece jen ani po tolikaletém vojačení nepřivykl. Ač jsem mohl dále zůstat u vojska, přece jsem se vzdal skvělé budoucí vojenské kariéry, která mě jako legionářského kapitána jistě čekala. Občanský život mi byl mnohem milejší než důstojnický, jež jsem za války tak dobře poznal. Ve válce nebylo vlastně potřeba myslet, vždyť nemyslicí voják byl vzorem poslušnosti s nejlepším válečným materiálem, který jde slepě kupředu, třeba jisté smrti vstříc.“⁹⁴

A právě tito legionáři, kteří neviděli v boji ideu postupu v kariéře nebo zabezpečení svých pozic v nově vznikajícím státě, se mnohdy po válce dostali do složitých životních situací. Náhle se ocitli v pozici, kde museli začít spoléhat jen sami na sebe a ne na své druhy, jak tomu bývali za války zvyklí. Čím déle do vlasti přijížděli, tím bylo více obsazených pracovních míst, které byli pro ně i vyhrazeny. A společnost

⁹⁰ DUDEK, F.: *Životní příběh.*, Nymburk 2017, s. 230.

⁹¹ SVOBODA, K.: *S vichřicí.*, Praha 2006, s. 204.

⁹² NOVÁK, J. NOVÁKOVÁ, M.: *Předával jsem carský poklad*, Dvůr Králové nad Labem 2012, s. 112.

⁹³ SVOBODA, K.: *S vichřicí.*, Praha 2006, s. 204.

⁹⁴ *Tamtéž.*

pro ně neměla zrovna velké pochopení. Navzájem od sebe měli jistá očekávání, která však nepřicházela.⁹⁵ Karel Svoboda celkem výstižně poznamenal:

„Po návratu legionářů z ciziny očekávali mnozí, že dáme republiku v lecčems do pořádku. Zklamali se v nás, zklamali jsme se i my v nich. Vždyť jsme přijeli z Ruska vyčerpaní, naše nervy toužily po klidu, po odpočinku, proto jsme utíkali do ústraní a nijak nedychtili po veřejné činnosti. A pak nás rozhodili po celé republice a byli jsme jako jednotlivci i jako celek dosti bezmocní. Konečně každý legionář byl zaměstnán sám sebou, aby dohonil nedostatky ve svém povolání, nebo aby si našel nějaké zaměstnání a nezemřel hladu.“⁹⁶

3.2 Sociální zabezpečení

Návrat legionářů do vlasti postupoval velmi pomalu a byl celkem i opožděný oproti rychlému tempu budování nového státu. Integrace legionářů brzy ukázala, že se neobejde bez pomoci státu a příslušných státních institucí. K tomu bylo zapotřebí vytvořit právní normy, které by legionářům pomohly vrátit se do civilního života a které by pro ně zmenšily vzniklé nevýhody, které se vyvinuly během války v zahraničí. Na počátku vzniku Československé republiky nebylo přesně určeno, jak významnou roli ve státě budou legionáři zastávat, proto byla snaha politických představitelů ukázat o ně zájem. Již v roce 1919 začaly vznikat první návrhy, jak vyřešit sociální a hospodářské poměry legionářů. První legionářský zákon č. 282/19 byl přijat dne 23. května 1919. Důležitější byl však zákon č. 462 „o propůjčování míst legionářům“. Tento zákon stanovoval, že služba strávená v legiích se všem legionářům započítávat trojnásobně do služby i výslužby. Též stanovoval místa, která byla připravena pro legionáře. Jednalo se o místa dozorců u státních úřadů, kancelářských či úředních sluhů nebo místa ve státní strážní bezpečnosti a ve finanční strážní. Při obsazování těchto míst měli mít legionáři přednost před ostatními žadateli.⁹⁷

V roce 1920 se u finanční strážě výrazně zvýšil počet strážníků o legionáře, což bylo dáno především návratem ruských legionářů a také tím, že měli být přijímáni právě přednostně. Největší zastoupení finančníků bylo na Slovensku a na Podkarpatské

⁹⁵ KLÍPA, B.; PICHLÍK, K.; ZABLOUDILOVÁ, J.: *Českoslovenští legionáři (1914 – 1920)*, Praha 1996, s. 256 – 260.

⁹⁶ SVOBODA, K.: *S vichřicí.*, Praha 2006, s. 205.

⁹⁷ ŠEDIVÝ, Ivan: *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002. s. 158 – 160.

Rusi. Avšak zaměstnání u finanční stráže nebylo zrovna moc oblíbené povolání. Patřilo totiž k nejvíce zanedbávaným ozbrojeným sborům v Československu. Často na ně v pohraničních oblastech čekalo i nepřátelství od německých a maďarských obyvatel, kde vyvstala i jazyková bariéra při řešení konfliktů. Mnohdy byli finanční strážníci ubytováni daleko od lékařské pomoci, pošt i úřadů. O zájmy zaměstnanců se staral Svaz pohraniční stráže, který byl považován za odborovou organizaci, která se snažila o zlepšení životních a sociálních podmínek svých zaměstnanců. Odborová organizace spadala pod prvorepublikovou stranu národně socialistickou, která se snažila prosazovat zájmy finanční stráže v parlamentu.⁹⁸

Obě legionářské zákonné normy, tedy zákony č. 282 a č. 462, se staly základem legionářského zákonodárství v první republice. Tyto dva zákony byly doplněny postupně dalšími zákonnými normami, avšak ty již neměly pro legionáře širší charakter.⁹⁹

Zvláštní skupinu legionářských norem představovaly ty, které se zabývaly legionáři-zemědělci. Legionáři v této oblasti dokázali vytvářet nátlak na příslušné orgány. Dne 6. dubna 1922 vláda schválila nařízení „o přidělu půdy legionářům a válečným invalidům a o vyhláškách řízení přidělového“, čímž upřesňovala některá ustanovení přidělového zákona z roku 1920. Jednalo se o to, že pokud se bude ucházet o přiděl půdy více osob, přednost dle tohoto zákona, měli dostat opět legionáři či váleční invalidé. Legionáři byli zvýhodněni i v jiných zákonech, které řešily jiné než legionářské otázky. Například zákon z prosince 1919 č. 28 „o reorganizaci finanční stráže“ zaručoval legionářům přednostní právo na přijetí. Legionářské zákony i nařízení byly během dvacátých let zpřesňovány dalším různými výnosy.¹⁰⁰

Legionáři a jejich rodiny měly mít právo na podporu sociálně pomocných institucí jako ostatní obyvatelé Československé republiky. Jelikož se během let vytvořily legionářské instituce, které se staraly o sociální a zdravotní péči, byly většinou legionářské žádosti o pomoc odmítány a legionáři byli přesměrováni přímo na konkrétní legionářské instituce. Bylo proto důležité, aby bylo uznáno, že legionářské děti a sirotci měli stejná práva na podporu jako ostatní děti. Podpůrný fond legionářský

⁹⁸ BENEŠ, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918 – 1938*, Dvůr Králové nad Labem 2005, s. 10, 16, 18.

⁹⁹ ŠEDIVÝ, I.: *Legionářská republika?*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002. s. 160 – 162.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 163 – 164.

měl být považován jako instituce na nadlepení těmto dětem. Legionářské jednoty měly pomáhat sociálně slabým legionářům, aby získali podporu především u všeobecných institucí, jelikož to byli právoplatní občané republiky. Bylo potřeba těmto institucím vysvětlit, že odmítnutí legionářů je protizákonné. Někteří legionáři tedy požadovali, aby se mohli sami zúčastnit práce v těchto sociálních institucích a též se chtěli zapojit do práce s dorostem, neboť mládež považovali za naději našeho národa, pro který za války byli ochotni položit i své životy.¹⁰¹

Péče o legionářské děti se týkala dětí do 18 let, těhotných žen, matek a kojenců, sirotků a opuštěných dětí legionářů, též zahrnovala péči o abnormální děti. Péče spočívala například i v pomoci při volbě povolání nebo při hledání zaměstnání. Dále se zajímala i o děti ve vlastních rodinách. Podpora spočívala v peněžních příspěvcích na ošacení, léky, nájem či výživu.¹⁰²

Péči o legionářské děti zajišťoval Podpůrný fond legionářský při ministerstvu národní obrany a Kancelář legií v Praze. Legiofond poskytoval péči pouze legionářským sirotkům či polosirotkům, pokud ostatní příbuzní nebyli schopni dítě zabezpečit a pokud se na ně nevztahovaly příspěvky ze zákona o sociálním pojištění. O výši příspěvku rozhodoval Legiofond na základě žádosti, která mu byla předložena. Nemocné legionářské děti umisťoval Legiofond do ústavů, které měly nadační lůžka. Byla to například Česká dětská nemocnice v Praze a Masarykova zemská dětská léčebna v Šumperku na Moravě.¹⁰³

Pozdní návrat do civilního života patřil mezi hlavní důsledky hospodářských poměrů u legionářů, kteří se dříve věnovali živnosti. Živnostenské podnikání bylo přesyceno, jelikož po vzniku Československé republiky se objevila řada nových živností. To se také dotklo legionářů, protože během války ztratili potřebnou praxi. Pokud provozovali živnost již před válkou, často se vrátili a jejich živnost byla zničena.¹⁰⁴ Například legionář Václav Ladislav Holý se vrátil z války a našel svůj obchod zcela prázdný, přesto se však nevzdal a začal ihned s jeho renovací.¹⁰⁵

¹⁰¹ KUDELA, Josef: *Sociálně-zdravotní péče o legionářskou mládež v zemi moravskoslezské*, Brno 1932, s. 3 – 5.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 9 – 11.

¹⁰³ KUDELA, J.: *Sociálně-zdravotní péče*, Brno 1932, s. 18 – 19.

¹⁰⁴ KUDELA, Josef: *Legionáři dnes*, Brno 1929, s. 26 – 28.

¹⁰⁵ HOLÝ, Václav Ladislav: *Vzpomínky 1914 – 1920*, Náchod 1998, s. 67.

Ve státní pomoci byli úplně zapomenuti dělníci a soukromí zaměstnanci. Pokud se z války vrátili ve špatném zdravotním stavu, měli s rodinou většinou těžký život někdy až na pokraji bída.¹⁰⁶

Mnohdy legionáři přijeli z války i s podlomeným zdravím. Často doufali, že se choroby v domácím prostředí zlepší. Avšak se zvyšujícím věkem se spíše choroby zhoršovaly, a proto legionáři začali žádat o invalidní rentu. Setkávali se mnohdy s odmítnutím, že nemoc neměla, dle příslušného úřadu, původ z legií a tudíž na rentu neměli nárok. Též u legionářů, kteří byli po návratu uznáni za invalidy, byla snaha vojenské správy snižovat jejich počet. Legionáři se brzy snažili založit své organizace, aby mohli zmírnit bídu mezi svými členy. V roce 1928 byl založen Sociální ústav legionářský. Ale ani to však nestačilo, legionáři rychle stárli a nebyli schopni dále pracovat. Pomoc byla nedostatečná a nešlo ani spoléhat na dobročinnost lidí. Podle bývalého legionáře, Josefa Kudely, měla do tohoto procesu zasáhnout více státní správa.¹⁰⁷

„Bylo řečeno, že práce pro vlast se neplatí. Ale mělo se říci také, že národ má samozřejmou povinnost postarati se alespoň o základní zaopatření pro ty, kteří po příkazu svého svědomí šli do boje za jeho svobodu a nyní živoří v trpké bídě, že národ je stejně povinen postarati se slušně o pozůstalé po nich.“¹⁰⁸

Další sociální organizace pro legionáře byl Svaz invalidů československých legií. Byla to nepolitická svépomocná organizace, která hájila hospodářské a sociální zájmy těch nejzranitelnějších z řad legionářů-invalidů, vdov a sirotků. Život těchto lidí byl velice složitý. Zákonitě státní zaopatření nekrylo všechny náklady na nejnutnější denní potřeby. Organizace byla v neustálém styku s těmito lidmi a tak nejlépe věděla, co v danou chvíli nejvíce potřebovali a snažili se tak jim pomoci od nejhoršího. Avšak náklady každým přibývajícím rokem se zvyšovaly, ale členů naopak přibývalo. Proto se Svaz invalidů československých legií obracel i na veřejnost, zda by občas nechtěla přispět.¹⁰⁹

Avšak v článku Ivana Šedivého je uvedeno, že během let 1919 – 1938 byla v Československu vybudována speciální síť sociálních výhod, která byla určena pouze

¹⁰⁶ KUDELA, J.: *Legionáři.*, Brno 1929, s. 26 – 28.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 31 – 32, 35 – 36.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 39.

¹⁰⁹ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1925 – 1933 – *Svaz invalidů 1928.*

jedné jediné skupině obyvatel, a to právě legionářům. Což popularizaci legionářů mezi obyvateli samozřejmě nepřidalo, lidé to považovali za nespravedlivé.¹¹⁰

3.3 *Československá obec legionářská*

Legionářské zákonodárství se začalo v Československé republice tvořit, když se většina legionářů nacházela ještě v zahraničí a teprve se začínali pomalu navracet zpět do své vlasti. Z toho důvodu neměli ukotvenou žádnou vlastní organizaci, která by zajišťovala a chránila jejich zájmy. Až postupem času začaly vznikat jednotlivé legionářské organizace, které se snažily formovat své požadavky vůči vládě a to i v legislativních otázkách. Avšak tyto organizace nebyly jednotné a ani neměly stejné politické zájmy, což vyhovovalo vládním institucím, jelikož si mohly prosadit téměř cokoli. Mezi nejznámější organizace legionářů patřily: Družina československých legionářů, Svaz československých legionářů nebo Jednota neutrálních organizací československých legionářů. A tak zákony týkající se legionářů museli spíše řešit legionáři, kteří byli spjati s politickými stranami.¹¹¹

Po vítězství nastalo dělení revolučního proudu do mnoha různých skupin. Mezi legionáři bylo rozdělení jejich dřívější jednoty velmi bolestné. Bylo to dáno dlouhým pobytem v zahraničí, kdy byli legionáři zvyklí být v jednotě, držet se pohromadě a řešit vše společně.¹¹² Bohuslav Suchánek po opuštění kasáren poznamenal:

*„Nedalo se nic dělat a tak se loučíme s plukem, ve kterém jsme měli několik let domov, ve kterém nám osud dopřál bojovat, se zbraní v ruce získat národní samostatnost.“*¹¹³

Josef Sluka se vyjádřil v podobném duchu: *„Když jsme se loučili, objímali jsme jeden druhého. Ten den byl pro mne strašným. Snad se již nevrátí nikdy to bratrství a láska jeden k druhému. Republiku, jakou jsme si představovali, není. Právě teď se musíme chopit díla, aby jsme ji vybudovali skutečně spravedlivou – demokratickou.“*¹¹⁴

I z toho důvodu po návratu do vlasti byly snahy a pokusy o sjednocení všech legionářů v jednu organizaci, kde by mohli být v kontaktu. Právě během let 1919 – 1920 byla situace mezi legionáři celkem napjatá. Začaly se ozývat hlasy, aby vznikla silná

¹¹⁰ ŠEDIVÝ, I.: *Legionářská republika?*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002. s. 180.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 164.

¹¹² KUDELA, J.: *Legionáři.*, Brno 1929, s. 12.

¹¹³ DUDEK, F.: *Životní příběh.*, Nymburk 2017, s. 230.

¹¹⁴ EDEL, T.: *Legionáři.*, Český Dub 1990, s. 29.

jednotná organizace, která by nebyla nijak stranicky zaujatá a která by chránila legionářský odkaz. Změna nastala dne 16. května 1921, kdy vznikla Československá obec legionářská, která sloučila pod sebe většinu legionářů. Stalo se tak v Praze, kde se sešlo nadstranické sdružení dobrovolníků. Obec převzala třístupňové řízení, nejnižší je nacházela jednotka, pak následovala župa, která však vznikla až o něco později, a nejvýše se nacházelo ústředí. Spolupracovala také se Svazem invalidů československých legií, který i finančně podporovala.¹¹⁵

Již 20. dubna 1921 byl předán ministrově spis od všelegionářské organizace, ve kterém představila způsob, jak legionářům zajistit místa, která jim podle zákona příslušela. Podle legionářů úřady nebraly zákon č. 462 za závazný a ani se nevykonával zákon č. 282 o úlevách pro legionáře, neprovádělo se ustanovení pozemkové reformy a nekonaly se ani pohovory do státních a veřejných služeb, kde měli být legionáři upřednostňováni. Vedla se jednání mezi léty 1921 – 1922 o novelizaci legionářské legislativy, která legionářům dala najevo, že i pro ně budou platit pravidla podle byrokratické praxe. Československé obci legionářské se podařilo pozměnit dvě vládní nařízení. A to vládní nařízení z května 1922 č. 202 tím způsobem, že služební místa měla být obsazena legionáři v některých případech dokonce až do výše 75%. A vládní nařízení č. 203 zase pozměňovalo starší nařízení ve prospěch legionářů. Úřadům bylo také řečeno, aby daly přednost legionářům-invalidům při zadávání koncesí, trafik a licencí. Dále aby do smluv o státních zakázkách byly upřednostňovány k zaměstnání legionářští váleční poškození. Od roku 1922 se situace ustálila a již nedocházelo v legionářském zákonodárství k velkým změnám, avšak spor o ně nepřestával. Legionáři si chtěli hlídat své zájmy ve dvou oblastech. A to, aby byly dodržovány legislativní normy, které se jich bezprostředně týkaly, a též jejich představitelé studovali pečlivě tvorbu nových zákonů, aby nebyly v rozporu se zabezpečením legionářů.¹¹⁶

Dne 16. října 1921 začala Československá obec legionářská řešit problém informovanosti mezi ústředím a jednotlivými jednotami. Šlo o to, že ústředí nemělo dostatek času, aby mohlo vyhovět potřebám jednot. Bylo tedy zapotřebí vybudovat pomocné orgány, které by pomohly ústředí se stykem s jednotami. Podle stanov měly

¹¹⁵ PICKA, Eduard; ŠŮLA, Jaroslav: *Obnova královéhradecké jednoty ČsOL po roce 1989*, Hradec Králové 2003, s. 3.

¹¹⁶ ŠEDIVÝ, I.: *Legionářská republika?*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002. s. 165 – 167.

být zřízeny obvodní a župní výbory. Jednoty okresních měst svolaly jednoty svého okresu na konferenci, kde se probíraly poměry jednot a legionářů. Na konferenci byl zvolen obvodní výbor, též se mělo vyřešit, kdy bude svolána župní konference.¹¹⁷

Během roku 1922 začaly přibývat případy, kdy státní zaměstnanci potřebovali opravit legionářský průkaz, aby jim byla správně započítána služební doba od přihlášení do československého zahraničního vojska. Opravy prováděla Kancelář československých legií. Bylo zapotřebí donést i svědectví současníků. Mnoho legionářů toužilo psát si se svými spolubojovníky, se kterými v cizině vzniklo přátelství. Ústřední sekretariát se uvolil, že na konkrétní požádání se pokusí dohledat adresu příslušného legionáře.¹¹⁸

Československá obec legionářská si dokázala jenom během dvacátých let vydobýt monopol, aby mohla jako jediná jednat s vládou a vládními institucemi, a prosazovat lépe své požadavky. Brzy se tedy dostala do pozice ochránce zákonných práv legionářů. Avšak po Velké hospodářské krizi na počátku třicátých let se toto její výsadní postavení pomalu snižovalo. Mimořádné prostředky od státu dostávali legionáři-zemědělci. Existenční zabezpečení legionářů-zemědělců, však nebyl hlavní důvod štedrosti státu. Šlo spíše o akci kolonizační. Cílem bylo totiž osídlit důvěryhodnými lidmi pohraničí.¹¹⁹

Podle oficiálních stanov Československé obce legionářské bylo jejím hlavním cílem pomáhat, zabezpečovat a chránit Československou republiku. Bylo zapotřebí ji vybudovat v duchu demokratické svobody a dalších zásad, které obsahovala Washingtonská deklarace československé nezávislosti z roku 1918. Další důležitý program vyšel z prvního sjezdu všech legionářů v Praze z roku 1921. Mělo se jednat o vzájemnou spolupráci všech skupin a politických orgánů v oblastech kulturních, sociálních i politických. Stanovených cílů by chtěla Československá obec legionářská dosáhnout pořádáním sjezdů, přednášek, výstav, divadelních představení a sbíráním různých památek, které se vztahovaly ke vzniku Československa. Dále měla zájem o

¹¹⁷ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Vznik župních výborů 1921*.

¹¹⁸ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Oprava legionářského průkazu a dohledávání adres legionářů 1922*.

¹¹⁹ ŠEDIVÝ, I.: *Legionářská republika?*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002. s. 168, 172.

dodržování zákonů, které se týkaly legionářů nebo jejich pozůstalých. Též se popřípadě snažila o zlepšení či doplňování zákonů v zájmu legionářů.¹²⁰

Československá obec legionářská se zabývala i sociální stránkou svého členstva. Zajímala se o hospodářskou činnost nebo sama zakládala peněžní ústavy. Taky měla snahu získávat členstvu levné úvěry a různé druhy pojištění. Pokud se člen nebo jeho rodina ocitla v nouzi, poskytovala Československá obec legionářská peněžní či jiné podpory a pokoušela se členu hledat i práci. Své finanční prostředky čerpala ze zápisného nových členů a z členského měsíčního příspěvku. Další příjmy plynuly z darů nebo z výtěžků pořádaných akcí. Když bylo potřeba, pořádala sbírky ve prospěch legionářů-invalidů nebo pro vdovy a sirotky. Bylo stanoveno, že když jedna jednota vybrala více peněz, než v dané chvíli potřebovala, přispěla jiné jednotě, která je mohla využít ke své potřebě.¹²¹

Na Československu se Československá obec legionářská pokoušela pořádat i legionářský tábor na Ještědských pláních. Mělo se jednat o důstojnou manifestaci. V této oblasti se nacházelo mnoho německých obyvatel, proto se apelovalo, aby akce měla i nacionalistický ráz.¹²²

Členem Československé obce legionářské se mohl stát účastník československého národního odboje z doby světové války v letech 1914 – 1919. Musel být k tomu uznán legionářem dle zákona.¹²³ Zákon stanovoval, že legionářem se mohl stát každý dobrovolník československé armády, který se do ní dostal na základě přihlášky podané oprávněnému orgánu nebo zástupci československé Národní Rady v Paříži a to nejpozději do 28. října 1918. Musel se přihlásit dobrovolně a službu musel vykonávat ke dni převratu tedy k 28. říjnu 1918.¹²⁴

Dále se členy mohli stát účastníci československého národního odboje, kteří se též zasloužili o vznik Československé republiky v zahraničí a pozůstalí po nich. Každý člen

¹²⁰ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Stanovy Československé obce legionářské s. 1 – 3.*

¹²¹ *Tamtéž, s. 3 – 4.*

¹²² Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Legionářský tábor 1921.*

¹²³ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Stanovy Československé obce legionářské s. 6.*

¹²⁴ MICHL, J.: *Legionáři.*, Praha 2009, s. 15 – 16.

byl povinen zaplatit zápisné a každý měsíc přispívat. Též se tím zavázal plnit program a povinnosti, které byly určeny ve stanovách.¹²⁵

Programové hlášení Československé obce legionářské bylo přijato hned na prvním sjezdu dne 16. ledna 1921, ve kterém se zavazovala, že i po skončení války se chtěli legionáři nadále podílet na upevňování Československé republiky jako jeden celek bez ohledu na politické a náboženské přesvědčení jednotlivých členů.¹²⁶

Vznik jednotlivých jednot Československé obce legionářské vyžadoval alespoň patnáct členů, aby založení mohl schválit výkonný výbor. Obvod působnosti jednoty ustanovovalo ústředí. Místní jednoty měly právo používat spolkový prapor při různých státních nebo národních oslavách.¹²⁷

Například jednota v Hradci Králové byla založena již 29. května 1921. Na valné hromadě byly přijaty právě stanovy Československé obce legionářské. Václav Ladislav Holý byl spoluzakladatelem této jednoty, a zastával tam vedoucí funkci. Pracoval v sociální části a snažil se pomáhat invalidním, nemocným i nezaměstnaným spolubojovníkům. Mnohokrát je financoval i z vlastních prostředků. Hned od počátku své působnosti se jednota zabývala kulturní a sociální činností.¹²⁸ Také se zajímala o legionářská práva a zákony týkající se svých členů. Jeden z prvních úkolů, který jednota řešila, bylo hledání práce pro nezaměstnané legionáře. Z toho důvodu byly oslovovány podniky, aby sdělily, jaké zaměstnance budou potřebovat a jednota jim pak doporučovala spolehlivé legionáře na práci. Jednota v Hradci Králové byla u obyvatel populární. Již dne 31. července se konala zahradní slavnost v Jiráskových sadech a koncert. Peněžní obnos této akce se stal základem pro vytvoření podpůrného fondu jednoty. Do konce kalendářního roku byly uspořádány oslavy vzniku republiky, výstava prací výtvarníků v muzeu a taneční věneček na podporu vdov a sirotek po legionářích. Jednota po svých členech vyžadovala, aby šli vždy ostatním občanům příkladem.¹²⁹

Jednota pravidelně pořádala oslavy při významných dnech Československa, jako byly narozeniny prezidenta Masaryka nebo významné bitvy z první světové války. Zástupci jednoty nechyběli při odhalování památníků padlým v královéhradeckém

¹²⁵ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Stanovy Československé obce legionářské* s. 6.

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 23.

¹²⁷ POSPÍŠILOVÁ Jaroslava: *Z historie Jednoty ČsOL v Hradci Králové (1921 – 1949)*, Hradec Králové 2011, s. 20 – 21.

¹²⁸ HOLÝ, V. L.: *Vzpomínky*, Náchod 1998, s. 68.

¹²⁹ POSPÍŠILOVÁ J.: *Z historie*, Hradec Králové 2011, s. 17 – 19.

okolí. Členové se často zúčastňovali i plukovních slavností pěšího pluku Prokopa Holého, který od roku 1920 sídlil právě v Hradci Králové. Veškeré pořádané akce musely být hlášeny na Policejním ředitelství, které danou akci schválilo dle shromažďovacího zákona, který byl v platnosti již od roku 1867.¹³⁰

Jednoty Československé obce legionářské se však pokoušely řešit i různé případy svých členů, kteří se na ně obrátili s prosbou o pomoc či radu. Například panu Umbraunovi, kteří patřil do mladoboleslavské jednoty, vyhořel dům a přišel o celý svůj majetek. O pomoc se právě obrátil na legionáře, jelikož nikoho jiného neměl. Avšak mladoboleslavská jednota neměla takové finanční prostředky, proto požádala své členy, aby se připojili s menším příspěvkem.¹³¹

Další aktivita, kterou například provozovala jednota v Mukačevě, byla příprava vánočního stromku s nadílkou pro zdejší chudé děti k příležitosti oslav desetiletého výročí republiky. I oni se s touto dobročinnou akcí obrátili na obyvatele, zda by se nechtěli k nadílce připojit a přispět.¹³²

Téměř deset let po válce si legionáři i nadále stěžovali, že se ve společnosti setkávali s neporozuměním a nepřátelstvím z řad obyvatel. Občas se začali mezi legionáři objevovat myšlenky, že se téměř stydí za to, že jsou legionáři. Josef Kudela se k tomu vyjádřil, že v Československu sice nepanovalo veliké nadšení z legionářů, ale že byli společností bráni spíše kladně. Například po jejich návratu do vlasti byla uspořádaná celonárodní sbírka, ve které se podařilo vybrat kolem 13 milionů korun.¹³³

¹³⁰ POSPÍŠILOVÁ J.: *Z historie.*, Hradec Králové 2011, s. 22 – 23.

¹³¹ Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924 – *Výzva na pomoc členu po vyhoření domu 1923.*

¹³² Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1925 – 1933 – *Vánoční nadílka v Mukačevu 1928.*

¹³³ KUDELA, J.: *Legionáři.*, Brno 1929, s. 17, 24.

Závěr

Myslím si, že stanovené cíle bakalářské práce se podařilo splnit. Ze vzpomínek všech legionářů vyplývá, že měli opravdu velikou radost ze vzniku Československé republiky a byli ochotni pro ni obětovat i svůj vlastní život, jen aby ji uchránili proti nepřátelům. Odlišný pohled však již mají na příjezd do vlasti, a podle toho se dále vyvíjel jejich vztah k Československu. Pro legionáře, kteří se vraceli i po šesti letech do vlasti, byl návrat domů velice důležitý. Hodně záleželo na tom, jakého přivítání se jim dostalo. Uvítání se lišilo podle toho, kdy se do vlasti navrátili, většího přivítání se dostalo vojákům, kteří přijeli krátce po skončení války. Bylo to dáno také tím, že lidé byli strastmi z války poznamenáni a chtěli na vše, co s válkou souviselo, co nejdříve zapomenout. S tím se však někteří legionáři, dle svých vzpomínek, jen velmi těžko smířovali. Byli přesvědčeni, že vybojovali samostatný stát a nedostalo se jim žádného vděku.

Další faktor, který myšlení legionářů velice ovlivňoval, bylo určité rodinné zázemí. Mnohdy na frontě neměli zprávy o domově a někdy po příjezdu zjistili, že přišli o rodinu nebo je čekal rozvod. Též si v zahraničí často vysnili nebo jim slibovali, jak bude Československo po příjezdu vypadat, což se pak podle jejich názoru nestalo. Očekávali především sociální a hospodářské zajištění od státu, který se sice snažil situaci řešit, přesto však byla situace v zemi po válce složitá a ne všechny jejich požadavky mohly být hned naplněny.

Řešila se i legislativní otázka legionářů a vznikla pro ně i speciální sociální síť a místa ve státní správě, kde měli být přijímáni přednostně. Avšak opět platilo, kdo dorazil do vlasti dříve, měl lepší místo. U armády většinou zůstávali legionáři, kteří měli vyšší hodnost. Spatřovali totiž v armádě možnost rychlého kariérního postupu. V Československu se ovšem nacházeli i bývalí rakousko-uherská důstojníci, kteří měli na danou funkci potřebné vzdělání, což většinou legionářům chybělo. Vzájemně se tedy nechtěli respektovat. Řadoví legionáři spíše dávali přednost civilnímu povolání. Je ale pravdou, že existují případy, kdy legionáři chtěli po příjezdu ve službě zůstat aspoň dočasně z důvodu existenční jistoty. Také je z jejich zápisů patrné, že jim spolubojovníci po tolika letech přirostli k srdci a brali je jako svou rodinu. Proto se

s nimi nechtěli loučit a měli potřebu se i nadále sdružovat například v Československé obci legionářské.

Československá obec legionářská byla organizace, která dokázala ve dvacátých letech hájit a někdy i prosazovat legionářské zájmy. Československá obec legionářská se také starala o své členy, když potřebovali pomoc. Pořádala také slavnostní akce při různých významných dnech republiky a dobročinné sbírky, ze kterých pak výtěžek putoval ke členům, kteří byli v tísní.

Z dostupné literatury vyplývá, že legionáři měli mnohdy výhody a byly pro ně zřízeny i zákony a nařízení, které je měly zvýhodňovat. Podle legionářů, jak dokládají jejich deníky, však nebyly tyto zákony v praxi plně dodržovány, často si stěžovali, že byli díky svým organizacím vylučováni z některých státních sociálních institucí. Na druhou stranu mnoho legionářů získalo přednostně místo u četnictva, finanční stráže, armády či jako prodavači v trafikách.

Myslím si, že legionářské téma by si všeobecně zasloužilo větší pozornost a více prostoru pro bádání. Svou bakalářskou práci pokládám za příspěvek do diskuze o legionářské tematice. Mám za to, že se mi podařilo zachytit z příslušných deníků mnoho zajímavých a i cenných informací, které pomáhají dotvářet dějiny každodennosti a atmosféru, která panovala v Československu ve dvacátých letech.

Prameny a literatura

Archivní prameny:

Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1921 – 1924.

Podještědské muzeum Český Dub, fond obec legionářská Český Dub – korespondence, 1925 – 1933.

Periodika:

Československý legionář: Praha: Rudolf Novák, 1919 – 1920. ISSN 1804 – 9176.

Moravský legionář: Olomouc: Vítězslav Růžička, 1920 – 1921. ISSN 1804 – 9184.

***Nevydané deníky:*¹³⁴**

BENEŠ, František: *Paměti*.

ČEČEK, Antonín: *Vzpomínky: šest let vojákem tří armád*.

DUDEK Josef: *Z deníku italského legionáře*.

LAŇKA, Jaroslav: *Kronika*.

MALÝ, Hynek: *Deník*.

MIKYSKA, Josef: *Od soumraku do úsvitu 1917 – 1920*.

STRÝČEK, Gustav: *Deník*.

Literatura:

BENEŠ, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918 – 1938*. Dvůr Králové nad Labem 2005.

BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka – Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945*. Praha 2011.

ČERNÝ, Karel; CHRÁST, Radim; STEHLÍK Eduard: *Legionáři s lipovou ratolestí I*. Žďár nad Sázavou 2013.

ČERNÝ, Karel; CHRÁST, Radim; STEHLÍK Eduard: *Legionáři s lipovou ratolestí III*. Žďár nad Sázavou 2013.

¹³⁴ Nevydané deníky pocházejí z pozůstalosti příbuzných a známých autorky a nacházejí se v soukromých archívech daných osob, které byly ochotny propůjčit deníky pro bakalářskou práci.

- ČMEJLA, Rudolf: *Legionářský deník legionáře Rudolfa Čmejly*. dostupné z: http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=4959
- DUDEK, František: *Životní příběh kováře a legionáře Bohuslava Suchánka*. Nymburk 2017.
- DÝMA, Josef: *Anabáse, úvahy a besídky uveřejněné v Rusku 1918 – 1919*. Praha 1922.
- EDEL, Tomáš: *Legionáři z Československa*. Český Dub 1990.
- FIDLER, Jiří: *Generálové legionáři*. Brno 1999.
- HOFMAN Petr; POKORNÁ, Alevtina; STEHLÍK, Eduard: *Československá armáda 1918 – 1938*. Havlíčkův Brod 1991.
- HOLÝ, Václav Ladislav: *Vzpomínky 1914 – 1920*. Náchod 1998.
- HORČICA, Ludvík: *PhDr. Josef Kudela: legionář, spisovatel, novinář, bojovník proti nacismu*. Brno 2017.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918 – 1938) díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky*. Praha 2000.
- KLIMEK, Antonín; *Vítejte v První republice*. Praha 2003.
- KLIMENT, Josef: *Zápisky legionářovy: Ze života a bojů na Rusi ve světové válce v letech 1914 – 1919*. Vimperk 2005.
- KLÍPA, Bohumír; PICHLÍK, Karel; ZABLOUDILOVÁ, Jitka: *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha 1996.
- KLOS, Čeněk: *Boj s rakouskou hydrou: deník legionáře Čenka Klose*. Praha 2016.
- KOLDINSKÁ, Marie; ŠEDIVÝ, Ivan: *Válka a armáda v českých dějinách*. Praha 2008.
- KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*. Praha 1998.
- KUDELA, Josef: *Legionáři dnes*. Brno 1929.
- KUDELA, Josef: *Sociálně-zdravotní péče o legionářskou mládež v zemi moravskoslezské*. Brno 1932.
- MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*. Praha 2009.
- MURATOV, Alexandr; MURATOVA, Dina: *Osudy Čechů v Rusku, 19. – 20. století: cesta z Kyjeva do Vladivostoku*. Praha 2017.
- NĚMEC, Matěj: *Návraty ke svobodě*. Praha 1994.
- NOVÁK, Jiří; NOVÁKOVÁ, Martina: *Předával jsem carský poklad, deník legionáře Františka Nováka*. Dvůr Králové nad Labem 2012.

NOVOTNÝ, František: *Z Koryčan na konec světa a zpět přes tři oceány*. Olomouc 2015.

PICKA, Eduard; ŠŮLA, Jaroslav: *Obnova královéhradecké jednoty ČsOL po roce 1989*. Hradec Králové 2003.

POSPÍŠILOVÁ Jaroslava: *Z historie Jednoty ČsOL v Hradci Králové (1921 - 1949)*. Hradec Králové 2011.

PREININGER, Ladislav: *Přísaha: deník legionáře Ladislava Preiningera*. Praha 2016.

SIOSTRZONEK, Jiří: *Návrat domů, aneb, Cesta legionáře Václava Balcara kolem světa*. Praha 2013.

SVOBODA, Karel: *S vichřicí do dvou světadílů*. Praha 2006.

ŠEDIVÝ, Ivan: *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*, Historie a vojenství, časopis Historického ústavu armády České republiky. 51, 2002.

Seznam příloh

A. Legionářská legitimace	II
--	-----------

Přílohy

A. Legionářská legitimace¹³⁵

 <p><i>Jan Vaška</i> <i>Malá čestná</i></p> <p>Jednota Hradec Králové</p> <p>předseda <i>[signature]</i> jednatel <i>[signature]</i></p>		<p>ČESKOSLOVENSKÁ OBEC LEGIONÁŘSKÁ</p> <p>Členská LEGITIMACE</p> <p>Číslo <i>28501</i></p> <p>Jméno <i>Jan</i></p> <p>Příjmení <i>Vaška</i></p>
--	--	--

<p>Data narození <i>31. srpna 1891</i></p> <p>Místo narození <i>Čáslav, m. Pátek</i></p> <p>Bydliště <i>Hradec Králové 5 č. 392</i></p> <p>Povolání <i>státní četník</i></p> <p>Je členem od <i>1. 1. 1922</i></p> <p>V jednotě Hradec Králové</p> <p>Podle „Potvrzení MNO—KLEG“</p> <p>čís. <i>66126</i> je: ZNAMKA JEDNOTY</p> <p><i>legionářský průkazník</i></p> <p>Sloužil u: <i>2. pl. Div. z Pátek</i></p>	<p>Jmenovaný je oprávněn nositi následující vyznamenání:</p> <p><i>č. revoluční medaile</i> dekret č. <i>462/1916</i></p> <p><i>medaile „Přítelů“</i> dekret č. <i>—</i></p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p> <p>..... dekret č.</p>
---	--

¹³⁵ Archiv autorky